

PROSVETNI DELAVEC

Vzgoja in izobraževanje
— osrednje vprašanje
VII. kongresa Ljudske
mladine Slovenije

VEDNO VEČJA VLOGA ŠOLSkih KOLEKTIVOV

Le z doslednim izvajanjem odlokov Zvezne ljudske skupščine bomo nekatera pereča vprašanja v šolstvu zadovoljivo rešili

Na naš kongres v Kranju smo šli z mnogimi željami. Hotenje in trdno prepričanje, da bomo tudi v bodoče z mladostno prizadetostjo pripravljene uresničevati velike načrte prihodnosti, je dajalo tej najširši tribuni članstva naše organizacije osnovno obeležje. Organizacijo Ljudske mladine je potrebno še nadalje razvijati v najširšo organizacijo mladih ljudi — organizacijo, ki jih oblikuje v svobodne, ustvarjalne in vsestransko razvite osebnosti. Z njeno pomočjo, svojim lastnim delom in znanjem, z doslednostjo in poštenostjo do sebe in skupnosti naj vsak mlad človek ustvari svoje pravo mesto v družbi.

To široko izhodišče in zavestna želja nas vseh postavlja Ljudsko mladino kot ostale vzgojne faktorje in vso družbo pred nove naloge ali vsaj pred odgovornejše in hitrejšje izpolnjevanje že postavljenih načel v konkretno življenjsko prakso.

Nedvomno je uspešnost pri oblikovanju socialistične osebnosti v prvi vrsti odvisna od našega vzgojno-izobraževalnega sistema in od tega, kako in s kakšnim odnosom, zavestno opredeljuje in lastno voljo ga bomo prilagajali novim družbenim razmeram in vedno bolj bogati vsebini družbenih odnosov. Zato ni slučajno, da je bila vzgoja in izobraževanje osrednje vprašanje minuloga kongresa. Poleg osvetlitve trenutno aktualnih vprašanj in problemov s področja izobraževanja smo postavili tudi nekatera vprašanja v zvezi z nadaljnjo izgradnjo našega vzgojno-izobraževalnega sistema.

V vrsti razprav na kongresu je bila poudarjena misel, da je reforma šolskega sistema poleg vsebinskega prilagajanja družbenim potrebam in krepitve njegove materialne osnove predvsem reforma nazorov, mnenj in zavestno opredeljuje za ta proces. Zato bo potrebno našo politično akcijo usmeriti v odpravljanje nekaterih ozkih, za nas nesprejemljivih pojmov. Za pojmovanja so prišla do izraza zlasti pri upravnih organih nekaterih gospodarskih organizacij, ki so ob uvajanju novega sistema finansiranja pokazale premajhno odgovornost do finančnih težav šol. Gospodarske organizacije so se pogosto zadovoljevale z zelo ozkimi izobraževalnimi koncepti v okviru lastnih izobraževalnih institucij. Tudi v komuni je potrebno spremeniti odnos do prevzemanja ustanovitelskih pravic in drugih odgovornosti do širjenja sistema izobraževanja. V mnogih primerih le-te do učno-vzgojnih ustanov, ki ne služijo izključno njihovim potrebam, niso pokazale dovolj razumevanja.

V osrednje naloge celotne naše skupnosti na področju formiranja sodobnega, dinamičnega vzgojno-izobraževalnega sistema smo postavili zlasti naslednje:

— razširiti možnosti strokovnega šolanja po končani obvezni šoli v smislu ustanavljanja novih tipov in vrst poklicnih šol in na drugi strani zvečati kapacitete že obstoječih strokovnih šol druge stopnje;

— pri nadaljnji izgradnji izobraževalnega sistema bi morali bolj upoštevati element programiranja potreb v šolstvu. Vprašanje potrebnih kapacitet, učnega kadra in podobno smo doslej reševali v večini primerov stihijsko in po intuiciji. Potrebno bi bilo proučevati interese mladine — kam se želi ta usmerjati in v skladu s tem razvijati nove možnosti vključevanja v šole. Tudi vzgojno delo dobiva v pogojih družbenega upravljanja nove kvalitete in nove naloge. Vzgojni smoter se z razvojem družbenih odnosov spreminja v smislu dopolnjevanja in bogatenja z novimi elementi osebnostnih kvalitet, ki izhajajo iz drugega položaja človeka v sistemu socialističnih odnosov, ki se javljajo samo tam, kjer človek sam upravlja z rezultati svojega dela.

Tako je naš vzgojni smoter dobil dosti širše dimenzije in njegovo uresničevanje postavlja pred

nas zahtevo, da vzgojno dejavnost bolj približamo novemu položaju in vlogi človeka v družbi. Zasnovati moramo v šoli in naši organizaciji vzgojni proces, ki mu bo oblikovanje ustvarjalnosti, kritičnosti, pravičnega odnosa do pojavov v življenju, lastnih kriterijev vrednotenja dobrega in slabega in razvijanje odgovornosti ter samoiniciativnosti mladega človeka izhodišče in smoter.

Kongres ni mogel nakazati rešitev vseh vprašanj, ki smo jih obravnavali. Pokazal pa je, da se mladi zanimajo za probleme izobraževanja in vzgoje in da je

Z izvajanjem osnovnega zakona o finansiranju šolstva je bilo v letu 1961 za šolstvo v obsegu cele države pridobljenih okrog 20 milijard dinarjev več, kot pa je bilo prvotno planirano (v celoti je šlo za potrebe šolstva nad 135 milijard din). Vendar vsa ta sredstva še vedno niso bila tolikšna, da bi se materialni položaj šol in prosvetnih delavcev občutno izboljšal, to predvsem zato, ker se je močno razmahnila ekspanzija šolstva, zlasti po Resoluciji Zvezne ljudske skupščine

da je treba v tem letu s pravičnejšo delitvijo sredstev izboljšati materialni položaj šolstva in pospešiti proces uvajanja novih družbenih in ekonomskih odnosov na to področje.

V zadnjem času je Zvezna ljudska skupščina sprejela več odlokov, ki bodo ob doslednem izvajanju gotovo pomagali rešiti neke probleme v šolstvu. Naj omenimo nekatero izmed njih.

Zvezni družbeni plan za 1962 daje republikam možnost, da dovolijo posameznim politično-teri-

večajo sredstva za osebne izdatke za več, kot je to določeno z zakonom o spremembah in dopolnitvah zakona o javnih uslužbenih — kar se celo priporoča. Iz tega sledi, da bodo komune v letošnjem letu lahko za šolstvo določile več sredstev kot doslej; ob večjem razumevanju za zahteve šolskih kolektivov bodo lahko omogočile vsklajevanje ravni osebnih dohodkov prosvetnih delavcev z dohodki drugih ustreznih služb.

Neka analiza, ki so jo sicer izvedli v NR Srbiji (a bo držala tudi za naše razmere), je pokazala, da precej občin spričo navedenih in drugih novih instrumentov le čaka in ne podvzema resnejših ukrepov, ki bi naj najprej pokazali potrebe v šolstvu in možnosti komun za izboljšanje stanja. Opaziti je negotovost glede sredstev, s katerimi bodo občine razpolagale v l. 1962. Prosvetni organi na občinah so ponekod zahtevali od šol provizorične finančne plane, da bi zagotovili sredstva za osebne dohodke za prvo četrtletje. Povsem pa so zapostavljeni upravni odbori družbenih skladov za šolstvo, ki so po navadi postavljeni pred izvršeno dejstvo.

Tudi glede delitve sredstev 15% povečanja osebnih dohodkov ni bilo nikjer opaziti kakih razpravljanj ali preračunavanj v zvezi s potrebami posameznih služb. Na občinskih ljudskih odborih prevladuje mnenje, da se bodo sredstva od 15% delila linearno vsem službam. Vendar bi bilo treba upoštevati dejstvo, da bo moralo znatno porasti število prosvetnih delavcev zaradi novih šol in oddelkov in je veliko vprašanje, če bo zaradi tega lahko prosveta računala s 15% povečanjem sklada za osebne dohodke.

Razen tega so druge službe v zadnjih letih občutno izboljšale stanje glede osebnih prejemkov svojih uslužbencev — to velja za uslužbence pravosodnih ustanov, zavarovalnih zavodov, bank in zdravstvenih zavodov. Medtem pa je v prosveti ostalo — razen povečanja plač za 10% vsem uslužbenca — vse pri starem.

Vse to bi bilo treba upoštevati, ko se bo izbiral način, kako deliti 15% povečanje sredstev med posameznimi javnimi službami v komuni, ker bo s tem spet prišel do izraza določen odnos do prosvete — do ljudi, ki izobražujejo in vzgajajo mlade generacije. Zmotno pa bi bilo misliti, da bo s tem 10 ali 20-odstotnim povečanjem sredstev za osebne dohodke rešeno vprašanje vsklajevanja osebnih dohodkov prosvetnih in znanstvenih delavcev s prejemki uslužbencev drugih strok.

Šolski kolektivi in sindikalne podružnice v šolah ne smejo mir-

no sedeti in čakati, kdaj jim bodo določili možen odstotek, temveč morajo bolj aktivno postavljati svoje zahteve nasproti družbenemu skladu za šolstvo in organom ljudskega odbora in k temu pritegniti še druge družbeno-politične sile v komuni. Tam, kjer tega še niso storili, naj sindikalne podružnice in kolektivi izdelajo analizo osebnih dohodkov prosvetnih in znanstvenih delavcev v primerjavi z osebnimi dohodki drugih strok, ker le na podlagi take analize lahko postavljajo zahteve glede višine sredstev za vsklajevanje osebnih dohodkov.

Pospešiti bi bilo treba tudi izdelavo finančnih planov, izračunavanje stroškov šolanja posameznega učenca, dalje izdelavo pravil šole, pravilnikov o delitvi dohodka, pravilnikov o delitvi osebnih dohodkov itd., da bi s tem tudi s svoje strani prispevali k hitrejšemu procesu uvajanja novih družbeno-ekonomskih odnosov v prosveti.

Nov način opravljanja strokovnih izpitov v LR Srbiji

Svet za prosveto LR Srbije je pred kratkim sprejel nov pravilnik za opravljanje strokovnih izpitov v prosvetni stroki. Karakteristika dosedanjih strokovnih izpitov je bila v tem, da so bili po svoji zahtevnosti zelo blizu diplomskim izpitom in občutno premalo usmerjeni k neposrednim problemom pouka in vzgojne prakse v šolah, kjes so kandidati že nekaj let delali.

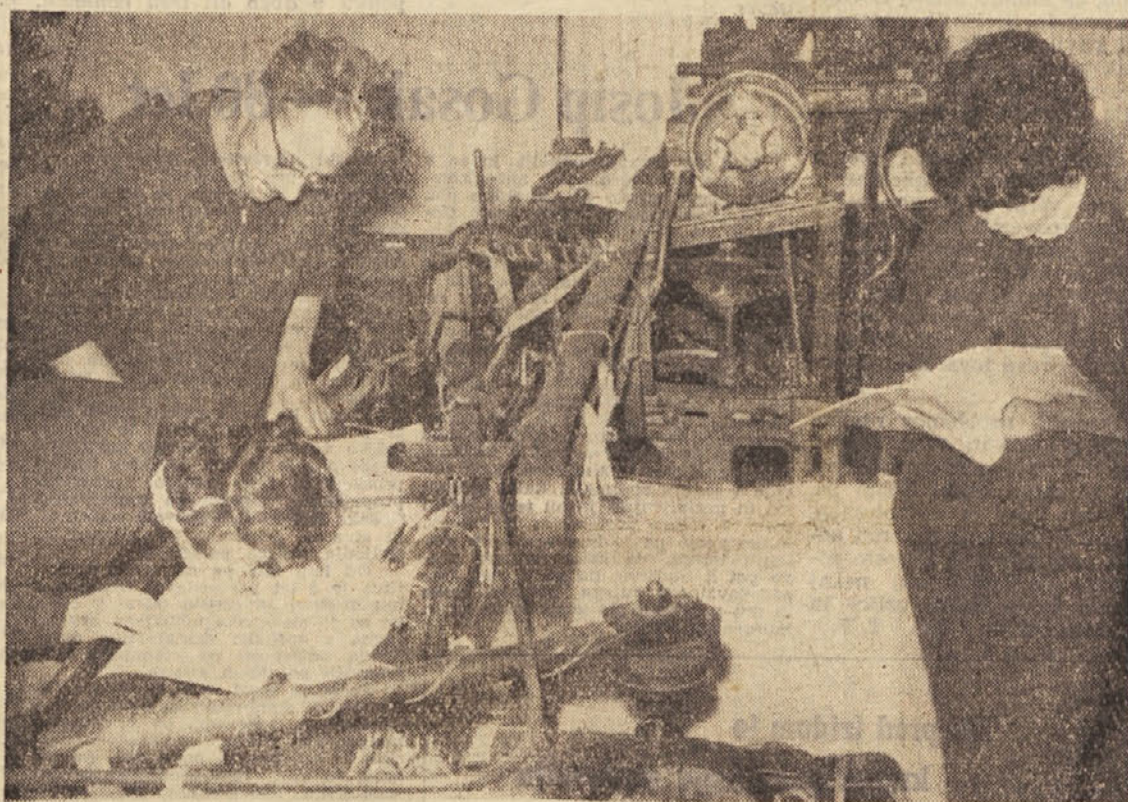
Z novim pravilnikom so strokovni izpiti za vse kategorije prosvetnih delavcev poenostavljeni in predvsem usmerjeni k učni in vzgojni praksi ustreznih šol.

Strokovni izpit za učitelje, vzgojitelje, strokovne učitelje, učitelje praktičnega pouka, predmetne učitelje in profesorje srednjih šol ima, tako predvideva pravilnik, dva dela: splošnega izpita obsega družbeno ureditev FLRJ ter šolsko in uslužbenko zakonodajo. Posebni del strokovnega izpita pa vsebuje samo praktični del z metodiko. Pravico do upravljanja strokovnega izpita dobi kandidat po dveh letih službe, po zakonu pa preneha službeno razmerje s tistem, ki v petih letih ne napravi strokovnega izpita.

Tudi sama organizacija strokovnih izpitov je povsem decentralizirana. Po novem sveti za prosveto pri okrajnih ljudskih odborih imenuje komisije za opravljanje strokovnih izpitov učiteljev, predmetnih učiteljev in vzgojiteljev in to na predlog okrajnih zavodov za prosveto pedagoško službo ter šol, v katerih se izpiti opravljajo. Učitelji, predmetni učitelji in vzgojitelji opravljajo izpite na šolah, ki te kadeer pripravljajo; učitelji praktičnega pouka, strokovni učitelji in profesorji srednjih šol pa delajo strokovni izpit na šolah in fakultetah, ki jih določa svet za prosveto okrajnega ljudskega odbora.

Po zakonu o javnih uslužbenih se lahko uslužbenca prosvetne stroke, ki ima najmanj osem let službe, izjemoma in v soglasju z republiko komisijo za uslužbenke zadeve oprosti strokovnega izpita.

(Prosvetni pregled)

V tekstilni šoli v Kranju se slušatelji uče praktičnega dela tekstilne stroke; na sliki — mojster pregleduje delo slušateljev

njihova želja izobraževati se, širiti in bogatiti znanje.

Kasneje, ko so se desetine mladink in mladincev vrstile za pulutom govorniškega odra, smo spoznali, da bo najbolje, če vse te želje spremenimo v naše naloge. Tako jih bomo najhitreje uresničili, ne samo to — tako bomo tudi lažje zahtevali večjo pripravljenost ostalih družbenih činiteljev za reševanje naših problemov, ki so po obsegu in širini stvar celotne družbene skupnosti.

Emil Rojc

Republiško tekmovanje vajencev-frizerjev v Celju

Vajenska šola »Boris Kidrič« v Celju je po številu učencev najmočnejša nižja strokovna šola v celjskem okraju, saj zajema nad 600 vajencev letno. Med strokami prevladujejo lesna, kovinska, oblačilna in frizerska. Poleg vzgoje in strokovne izobrazbe mladine se šola uveljavlja tudi z javnimi prireditvami in razstavami. Tokrat se je posebno izkazala frizerska stroka. Šola je organizirala tekmovanje frizerskih vajencev in vajenk. Da bi bilo uspešnejše in učinkovitejše, so se k temu tekmovanju pridružili še drugi kraji Slovenije in celo z Reke. Domačim celjskim so se pridružili še vajenci in vajenke iz Maribora, Ljubljane, iz Mekinji pri Kamniku, iz Kranja in Reke.

Pod pokroviteljstvom Tovarne kmetičnih izdelkov »Narta« v Ljubljani so prireditelji dne 21. januarja t. l. spremenili veliko dvorano celjskega Narodnega doma v velik frizerski salon s sedeži za gledalce. K tekmovanju v striženju in ženskih pričeskah se je vrstilo okrog 60 vajenk in vajencev. Trajalo je ves dan. Dopoldne so se tekmovalci in tekmo-

o izobraževanju strokovnih kadrov.

Velika aktivnost družbeno-političnih organizacij je bila v pogledu šolstva usmerjena bolj v samo ugotavljanje šolskih problemov in v položaj prosvetnih delavcev, manj pa v iskanje in izvajanje konkretnih ukrepov, ki bi položaj izboljšali. Zahteve prosvetnih delavcev za boljše pogoje dela in povečanje osebnih dohodkov postajajo vse bolj tudi zahteve družbeno-političnih organizacij, ki zdaj tudi same vztrajajo,

torialnim enotam koristiti za potrebe šolstva proračunske rezerve (ki pa ne smejo prekorajiti 20% vseh proračunskih rezerv republike). Dalje daje zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o prispevku od osebnega dohodka delavcev republikam možnost, da lahko razen prej določenih prispevkov v proračun od osebnih dohodkov za družbene sklade za šolstvo koristijo tudi več kot predvidenih 10%. Prav tako lahko ljudski odbori stopnjo dopolnilnega proračunskega prispevka od osebnih dohodkov delavcev in uslužbencev povečajo od dosedanjih 10% na 15% z namenom, da razlika v celoti pripada družbenim skladom za šolstvo. S posebnimi določbami so ukinjeli dosedanj okviri položajnih plač, postavljeni so bolj elastični kriteriji za njihovo določanje; politično-teritorialne enote lahko po-

valke izkazali v moškem striženju »hardy«, popoldne pa so prišle na vrsto tekmovalke za ženske dneve in večerne pričeske. Po končanem delu so gledalci v polni dvorani lahko opazovali elegantne linije najmodernejših frizur v različnih barvah. Občudovanja vreden uspeh.

Ocenjevalna komisija je razglasila sledeče rezultate:

V ekipnem tekmovanju za dnevne in večerne pričeske je I. mesto doseglo Brivsko frizersko podjetje Maribor, II. mesto Vajenska šola »Boris Kidrič« Celje, III. pa Klub frizerjev z Reke. Pri moškem »hardy« striženju je na I. mestu Maribor, na II. Celje, na III. pa Obrtno izobraževalni center frizerskih strok Mekinje-Kamnik. Zmagovalci so prejeli pokale Okrajne obrtno komunalne zbornice Celje, prehodni pokal »Narta« je prejelo Brivsko frizersko podjetje Maribor. Ostali tekmovalci so bili nagrajeni s praktičnimi darili in priznanji.

V spretni režiji upraviteljice Vajenske šole »Boris Kidrič« tov. Darinke Joštove so navdušeno sprejeto prireditev zaključili s kulturnim zabavnim programom.

V celoti uspeša prireditev je imela očiten namen: navdušiti mladino za strokovno izobraževanje in vrednotenje njenega znanja, priznati veliko prizadevanje predavateljev in frizerskih podjetij ter nakazati pravilno smer strokovnošolske izobrazbe.

Tudi šolska mladina lahko pomaga na ta ali oni način svoji ustanovi, da pride do večjih materialnih sredstev. Mladinke s škofoške osnovne šole, ki jih kaže slika, so si temeljitim znanjem o dogodkih iz NOB priborile na nedavnem tekmovanju v Trzinu prvo mesto. Za nagrado so prejele televizijski sprejemnik. Tako so svojim vrstnikom in ustanovi preskrbele dragoceno darilo, ki si ga šola ni mogla nabaviti, ker je za take reči vedno zmanjkalo denarja. Kulturno življenje na šoli bo odslej še bolj zaživel

V tej številki:

Priloga —
Radio in šola!

Nižja stopnja:

- 9. in 10. februarja:
SEDEM SKLADATELJEV —
ŠTIRINAJST PESMI
- 16. in 7. februarja:
NE NOSI GLAVE
NAPRODAJ
- 23. in 24. februarja:
PUSTITE KONTRABAS
V RADIO
- 2. in 3. marca:
ČOKOLADO ZA BABICO
- 9. in 10. marca:
DOBRA, STARA REKA
- 16. in 17. marca:
ČRNOSOLEC

Srednja stopnja:

- 6. in 7. februarja:
KRVAVI CVETОВI
POD GORO
- 13. in 14. februarja:
MORJE SIROKA CESTA
V SVET
- 20. in 21. februarja:
BOJ ZA STARO PRAVDO
- 27. in 28. februarja:
POGLED SKOZI RAZPRTA
VRATA
- 6. in 7. marca:
GLASBENO POPOTOVANJE
PO PARTIZANSKI
BELI KRAJINI
- 13. in 14. marca:
STAVČNI ČLENI SO OZIVELI

Višja stopnja:

- 6. in 8. februarja:
BALADA
- 13. in 15. februarja:
ZNANSTVENIKI
ZA ATOMSKO BOMBO
IN PROTI NJEJ
- 20. in 22. februarja:
OBISK PRI SKLADATELJU
PAVLU SIVICU
- 27. februarja in 1. marca:
SAMORASTNIK IN
SAMORASTNIKI
- 6. in 8. marca:
GVINEJA — DEZELA
STOTERIH ZANIMIVOSTI
- 13. in 15. marca:
VIHARNO DESETLETJE

Srednja stopnja:

6. februarja ob 8.55
7. februarja ob 14.05

KRVAVI CVETОВI POD GORO

Oddaja o begunski kaznilnici najumetniško prikazal njihove predsmrtne dni.

Oddaja bo morda izvenela nekoliko enolično in morebiti mladih poslušalcev ne bo pritegnila toliko, kot bi želeli.

Kljub temu smo se odločili za izvedbo tega teksta — napisal ga je Ivan Jan — ker menimo, da bo vendarle dosegel svoj namen vsaj po vsebinski plati.

Učitelji, ki bodo poslušanje oddaje uvrstili v program dela v razredu, pa bi morali poslušalce vendarle nekoliko pripraviti na to temo. Okvirna razlaga vsega o Begunjah in njihovi kaznilnici, ne bo odveč. Pri tem je lahko v pomoč razen občasnih zapisov v revijah in spominih predvsem njižica z naslovom Begunje, natisnjena pri založbi Borec v zbirki Dokazi.

Kljub strašnemu strahovanju pa Begunje niso dosegle svojega namena. Gestapovski teror je marsikdaj sicer res zadušil vse osvobodilne težnje, marsikdaj pa je povzročil prav nasprotno — okreplil nacionalno in revolucionarno zavest ter še bolj razplamtel upor na Gorenjskem.

Prve jetnike so pripeljali v Begunje že maja 1941. leta. Prve talce so ustrelili 2. avgusta in nato so jih streljali nenehno vse do 17. aprila 1945. leta, torej neposredno pred osvoboditvijo.

Streljali so na dvorišču kaznilnice, v dolini Drage pod gradom Kamen in še na prenekaterem kraju na Gorenjskem. Nekaj časa so namreč gestapovci vodili talce na streljanje tja, kjer so bili partizani napadli nemškega vojaka, avtomobil ali razrušili progo — za svarilo prebivalcem. V vseh vojnih letih je pod krogami omahnilo osem sto devetinštirideset ljudi, kot poročajo nemški sezname, verjetno pa jih je bilo še več, ker so upravičene domneve, da je padlo med talci precej neznanih zapornikov.

Med strahotami, ki jih navaja kronika begunjske kaznilnice, so mučenja, kakršnih v zgodovini malone ni primera. Zaslisevalci so dan za dnem prihajali s sedeža gestapa na Bledu in znašali svoj bes najhujše nad ujetimi partizani. Zanje je pomenil največji poraz trdna odločnost partizankih borcev, da nič ne izdajo.

V prvem delu oddaje vzemo na splošno o begunjski kaznilnici in njenih zgodovinskih značilnostih, v drugem delu pa je nanizanih nekaj živih primerov. Žal je ravnal avtor malce preveč poučevalno: zgodbe posameznih žrtev gestapovskega terorja je posredoval kot zgodovinar, ne kot pisatelj, ki bi mu bilo do tega, da bi se poglobil v notranji doživljajski svet imenovanih in

6. februarja ob 8.55
7. februarja ob 14.05

Nižja stopnja:

9. februarja ob 14.05
10. februarja ob 8.55

SEDEM SKLADATELJEV — ŠTIRINAJST PESMI

Že v rani mladosti se največkrat kažejo poteze, ki so značilne za nadaljnji razvoj človeka. V oddaji »Sedem skladateljev — štirinajst pesmi« bomo mladim poslušalcem skušali v kratkem prikazati resnične mladostne doživljaje skladateljev: Cirila Preglja, Karla Pahorja, Radovana Gobca, Marijana Kozine, Slavka Mihelčiča, Maksa Pirnika in Boruta Lesjaka. Ceprav so ti mladostni doživljaji močno podobni eden drugemu, vendar kažejo zanimive razlike, ki so se kasneje izkazale odločilne pri oblikovanju posamezne skladateljske osebnosti. Poskrbeli smo seveda tudi za glasbeno ilustracijo. Vsakega skladatelja bomo predstavili z dvema pesmicama.

Višja stopnja:

6. februarja ob 14.05
8. februarja ob 8.55

BALADA

Oddaja podaja nekatere najbolj značilne slovenske balade. Začne se z ljudsko pesmijo o mrtvecu, ki pride po ljubico. Motiv je znan iz Bürgerjeve Lenore. Podobne pesmi, kot je ta slovenska balada, so poznali povsod po svetu. Rodile so se iz čustvovanja srednjeveškega človeka, ki veruje v strahove, v naravnih pojavih pa vidi delovanje skrivnostnih bitij. Iz takih pripovedi so zlasti na Skotskem in Angleškem nastale ljudske pesmi z ne navadnimi in razgibanimi dogodki. V njih se človek bije s sovražnimi silami, nazadnje pa propade. Osnovno občutje teh pesmi je groza. Angleži in Nemci so jih imenovali balade, medtem ko prvotno v Italiji pomeni ballata lahkotno plesno pesem.

Nam je dal klasične balade Prešeren. Prva med njimi je Povodni mož. Ze Copa je navdušila ta balada, češ da je spesnena v slogu nordijskih balad, kjer stihii ustrezajo viharnemu plesu. Zato smo jo tudi vključili v oddajo.

Za Prešernom so pisali balade Jenko, Levstik, Stritar in drugi. Značilna je Jenkova Knezov zet. Godi se v grajskem svetu. Graščakov vrtinar ljubi njegovo hčer. Ko graščak to zve, sklene, da se ge znebi. Povabi ga na lov, tu ubije in vrže v Kolpo.

Znamenit pesnik balad je Anton Aškerc. V sredo slovenske vasi nas vodi pod vaško lipo in pripoveduje

storije o starem gradu, o junaškem starcu, ki prevaža turške oglednike, o potnici, ki pelje v čolnu kugo. Vzor balade, vzete iz ljudskega pripovedovanja, je njihov Mejnik. Po šolah jo zelo dobro poznajo, zato smo namesto nje vzeli Godčevo balado.

Vse omenjene balade so pripovedne pesmi z dramatično razgibanim dejanjem. Popolnoma drugačna pa je Gestrinova Balada o prepelici. Neozdravljivo bolan mladenič se z vsemi silami in upi oklepa življenja. Tako si želi, da bi ozdravel, da že verjame, češ: če je človek mlad, je še dolga pot do groba. Tedaj se oglasi pod oknom prepelica. Njen drobni klic »pet pedica iz sanj in upov priklie v resničnost. V hipu se bridko zave, da je neozdravljivo bolan in je do groba prav kratka pot — pet pedi. V pesmi ni zunanega dogajanja, pač pa tesnobno občutje, slutnja smrti.

Podobna je Kosovelova pesem Balada. Ko poslušamo to pretesljivo pesmico o brinovki na Krasu, čutimo, da ni samo podoba iz narave, temveč veliko več: brinovka je podobna osamljenemu človeku, ki so mu do smrti ranili srce.

Tudi sodobni pesniki ustvarjajo balade. Najlepši primer imamo v Borovi Njene oči. Grozo in trpljenje, ki ju je doživel v drugi svetovni vojni, je izrazil v baladni obliki, saj mu je ta najbolj ustrezala, z njo je dosegel največji učinek.

Fant išče deklo, ki so mu jo ugrabili sovražniki. Kot zlovesči glasniki ga spremljajo trije kanjuhi. Z Borovo pesmijo zaključujemo oddajo slovenskih balad.

Srednja stopnja:

13. februarja ob 8.55
14. februarja ob 14.05

MORJE SIROKA CESTA V SVET

Naslov že sam zgovorno pove okvirni namen pričujoče oddaje. Prikazala naj bi pomen morskih plovnih poti in predvsem pomen morskih luk in pristanišč.

Prav pri teh dveh izrazih nastane prvi nesporazum, ki terja pojasnitve. Med pojmom luka in pojmom pristanišče je namreč bistvena razlika. Medtem ko označuje pristanišče samo pomol, kjer pristajajo ladje, pomeni luka kompleks vseh dejavnosti, ki sodijo v dejavnost pomorskega prometa. A tudi ta oznaka je pomanjkljiva. Luka je namreč stikališče treh vrst prometov — pomorskega, kopenskega in prometa z blagom. V slednje sodita namreč prepakiranje in obdelava blaga. Luka, ki želi uspešno streči svojim nalogam, se mora v posameznih dejavnostih specializirati. Delovni proces je potemtakem precej zapleten.

Ilustrirala ga bo podoba koprskе luke. To se sklada z osnovnim konceptom radijske šole, ki naj sleherni temo zagradi v določenem izhodišču in jo osvetli kompleksno.

Koprška luka je edina v Jugoslaviji, ki se gradi sama, brez dotacij. Investicijska sredstva ustvarjajo lastni dohodki iz prometa. Pri taki gradnji je razvoj luke sicer počasnejši, kot bi bil v primeru republiških ali zveznih dotacij, obenem pa je bolj gospodaren: tako velja omeniti, da je koprška luka danes med vsemi jugoslovanskimi lukami najbolj specializirana in ima na meter pristaniškega prostora največji promet. Poleg Reke se bo Koper najhitreje razvil, predvsem zato, ker ima najkrajšo in najhitrejšo zvezo z gospodarsko močnim zaledjem podonavskih dežel. Koprška luka je velikanskega pomena zato, ker bo omogočila delo in zaslugek razmeroma velikemu področju.

Ta pomen velja poslušalcem predočiti še pred poslušanjem, tako da jih bo oddaja našla že pripravljene.

MLADINSKA RADIJSKA IGRA

(vsako nedeljo ob 8.00)

- 4. februarja:
SNEGULJČICA
(ponovitev)
(priredba: Marija Duš)
- 11. februarja — Smiljan Rozman:
LAJNA
(ponovitev)
- 18. februarja — Claude Aveline:
»ONI DRUGI« MED PIRATI
(prva izvedba)
- 25. februarja — Fraedrich Feld:
MAJHNA KO MAKOVO ZRNO
(ponovitev)
- 4. marca — Marjan Marinc:
KRASEN CIRKUS
(ponovitev)
- 11. marca — Leopold Suhadolčan:
MEDVEDEK NA OBISKU
(ponovitev)
- 18. marca — Willis Hall:
VLADARJEVA KOPEL
(prva izvedba)

ZNANSTVENIKI ZA ATOMSKO BOMBO IN PROTI NJEJ

Oddaja obravnava (nekako v malem) strahotno odločitev, pred katero stoji sodobno človeštvo. Gre za vojno ali proti njej, res! Toda to vprašanje še nikoli v zgodovini človeštva ni bilo tako usodno, kot je prav zdaj, saj pomeni odgočitev za vojno popolno uničenje, smrt ali vsaj barbarstvo za ves človeški rod, medtem ko odločitev za mir pomeni hkrati tudi odločitev za trajen mir in za čudovito prihodnost.

Za uresničenje enega ali drugega pa so potrebne velikanske količine energije in človeštvo zdaj prvič v svoji zgodovini s tolikšno energijo razpolaga. To je energija atomskih jeder.

Danes vemo, da vojna ne povzroča samo človeška bojevitost, želja po oblasti, uničevanja itd.; zadnji vzroki oboroženih spopadov so vedno ekonomske narave. Povzročajo jih nesorazmerja v gospodarskem

razvoju, v razdelitvi materialnih dobrin. Splošne blaginje za vse človeštvo pa si ni bilo mogoče niti zamisliti ob omejenih virih energije, potrebne za proizvodnjo materialnih dobrin. Kakorkoli se je torej misel na vojno upirala zdravi pameti, je bilo v tedanjih ekonomskih zakonitostih praktično nemogoče, da bi jih preprečili. Nastajale so skotraj tako nujno — vsaj tak je bil videz — kot naravni pojavi: nevihta, poplave in podobno.

In prav z odkritjem jedrske energije se je bistveno spremenilo. S tem virom energije je (ali pa bo zelo kmalu) vsaj teoretično mogoče odpraviti dosedanja nesorazmerja in spričo takšnega položaja postaja vojna strahota nesmisel v vsakem pogledu. Zdaj vprašanje vojne ali miru res postaja vedno bolj stvar zavesti vseh ljudi, torej tudi vsakega posameznega človeka.

Naša oddaja govori o zavesti znanstvenikov, jedrskih fizikov, torej tistih, ki so odkrili človeštvu ta novi vir energije. Iz oddaje, pripravljene na osnovi dokumentarnega gradiva, je razvidno, da tudi ti ljudje niso bili od vsega začetka in vedno kos zahtevnemu vprašanju, kako uporabiti lasten izum. Šele polagoma, v nenehnem nasprotovanju s starimi pojmovanji, je med njimi le prodrla zavest o odgovornosti za lastno delo, zavest o usodnem vprašanju, kaj bo človeštvu prinesel novi, neizčrpni energijski vir.

Namen naše oddaje torej nikakor ni samo pripovedovati, kako je nastala atomska bomba. Želeli bi, da se učitelji ob njej pogovore z našimi mladimi poslušalci in jim — stopnji njihovega razumevanja primerno — približajo tudi prej omenjeno usodno vprašanje.

13. februarja ob 14.05

15. februarja ob 8.55

Nižja stopnja:

Ne nosi je naprodaj tako poceni, da se iz malomarnosti ali lahkomiselnosti ali celo iz objestnosti izpostavlja nevarnostim, ki prete v današnjem vse gostejšem prometu, ki preže na cestah kot »Nevidne pasti«, kakor je skupen naslov zgozdam o cestnoprometnih prekrških in njihovih posledicah v drobni knjižici Dragija Suhija. Nekaj teh zgodb smo priredili in povežali v naši oddaji. Z njo želimo dopolniti razredne pogovore, saj je v programu nižjih razredov v tem času tema o prometu nasploh.

Statistike o prometnih nesrečah, katerih žrtev so otroci ali pa so jih otroci zakrivali, izkazujejo žalostno visoke številke. Zato se nam zdi prav, da podkrepimo akcijo za varnost na cesti tudi s primernimi ilustracijami v radijski šoli.

Trije pobiči sede na klopi ob cesti. Lep avto, ki švigne mimo, spelje njihov pogovor na priljubljeno temo: na kolo, ki je Tomažu še zmerom velika želja, na avto, ki ga v svoji odmišljivi že šofira Nejc, pa na letalo, na varnost potovanja s tem ali onim prometnim sredstvom; pri tem se Nejc spet junači, da se njemu pač ne more nikoli nič primeriti, ker je hiter in gibčen. To hoče tovarišema tudi dokazati, zato skoči čez cesto tik pred motornim kolesom. Res odnese celo glavo, čeprav nide nezgodi samo za las.

Fantje se ustavijo ob izložbi, kjer so navadno razstavljena motorna kolesa, zdaj pa zajema celo izložbeno okno zemljevid, v katerem so vrisane črte, ob njih pa raznobarevne bučice. Razmišljajo — ali je to zemljevid domačega kraja ali načrt parka. Miličnik, ki jim neopazno pride za hrbet, razloži, da je to zemljevid prometnih nesreč, ki so se v minulem letu primerile v Sloveniji. Črne bučice pomenijo smrtno nesreče, rdeče hujše poškodbe, zelene lažje, modre pa označujejo tiste nezgode, pri katerih so bili udeleženi otroci — bodisi kot ponesrečenci, bodisi kot povzročitelji. Fantje ugotovijo, da je bučik v zemljevidu toliko, da bi jih težko prešteli, da je med njimi dosti črnih in začuda dosti modrih. Miličnik je videl Nejca, kako je malo prej brezglavo tekmoval z avtomobilom — vendar mu je zdaj dovolj, da se je fant ob zemljevidu zamislil. Da bi vtis še podkrepil, ostane s

NE NOSI GLAVE NAPRODAJ

fanti in jim razloži, zakaj je ta ali ona bučica zatakajena v zemljevid nesreč. Navede jim tudi nekaj bridkih primerov, ko so se pripetile nesreče.

Mladi poslušalci so ob njegovem pripovedovanju tiho obsedeli, potem

Srednja stopnja:

Aškerčevo pesnitev smo želeli ilustrirati z zgodovinskimi scenami, prikazati njen pesniško-fabulativni in idejni smisel, najprej pa prikazati, da je vsa književna ustvarjalnost rasla iz določenih življenjskih osnov, iz pesnikovega sklicevanja na živo sedanost in živo preteklost.

Anton Slodnjak je v razčlembi tega razdelka Aškerčeve ustvarjalnosti (Zgodovina slovenskega slovstva, III. knjiga, Realizem, II, Slovenska Matica 1961) zapisal naslednje misli: »Vodila sta ga zgolj zgodovinska resničnost, kolikor jo je pač mogel spoznati z najboljšo voljo iz virov, in človekovljubna svobodomiselnost. Nendaravno bi seveda bilo, ako bi bil popolnoma zatrl v sebi zavest, da je potomec za »staro pravdo« se bojujočih in krvavo premaganih kmetov. Toda Aškerčev tudi te zavesti ni pustil nikdar vedoma do nepotrebne ali moteče besede«. Ta razlaga je potrebna v toliko, da dokaže Aškerčev odpor proti temu, da bi zablodil v zapoznelo romantiko ali v ceneno domoljublno.

Cikel je prava drama slovenskega in hrvaškega ljudstva v eri najtežjega fevdalnega pritiska in obsega deset pesnitev. Najbolj zgo-

Višja stopnja:

Imel sem srečo, da sem ga našel doma, v prijetnem družinskem okolju, sedečega za velikim, črnim klavirjem.

Pavel Šivic mi je v svojem prijetnem, kramljajočem tonu pripovedoval spomine iz svoje rane mladosti: kako rad je poslušal mamo, izvrstno pianistko, in otroško hrepenel, da bi tudi sam znal izvabiti iz tega skrivnosti polnega, pojočega

se je pa vsem trem malone hkrati iztrgalo: »Veste, tiste bučice na zemljevidu — nobene ne bi rad imel — ne črne, ne rdeče, ne zelene — pa tudi modre ne; res ne bi bil rad kriv, da bi se zavoljo mene kdo ponesrečil.«

16. februarja ob 14.05

17. februarja ob 8.55

BOJ ZA STARO PRAVDO

ščen vsebinski pregled pesnitev najdemo pri Janežu v njegovi Slovenski književnosti.

Posredujemo jo v nekaj odlomkih: »V kmečkem puntarju je prikazal agitatorja, ki kliče v boj za staro pravdo (znamenja na nebu). V ljudstvu živi vera v kralja Matjaža, ki bo rešil svoj narod iz jarma (Kralj Matjaž). Ljudsko trpljenje je tako veliko, da se vzdrami celo zmaj pod Konjiško goro, simbol neprebujenih ljudskih sil (Zmaj). Kmetje gredo pred cesarja, da bi se zavzel zanje proti samopašni gospodi (Pred cesarjem). Ko pa vse nič ne zaleže, gredo sami nad grad (Tlaka). Prvi upor — 1515 — je krvavo zadržal (Boj pri Brežicah), a misel na svobodo tli v kmečkem ljudstvu dalje (Knežji kamen). Ponovno se zbere v uporniško vojsko (Tabor) pod Matijem Gubcem, samopaška fevdalna gospoda pa jim pripravi pokol (Stava). Matija Gubec umre mučeniške smrti kot junak v Zagrebu (Kronanje v Zagrebu).« Slednja pesnitev je tudi največji dosežek v Aškerčevi pesnitvi.

Ob pripravi na poslušanje bo vredno spregovoriti o pesnitvi, hkrati pa razčleniti zgodovinske dogodke iz poglavja o kmečkih uporih.

20. februarja ob 14.05

22. februarja ob 8,05

ORISK PRI SKLADATELJU PAVLU ŠVICU

»zaboja«, kakšno melodijo. Studij na šoli Glasbene matice in kasneje na Konservatoriju mu je prinesel dovolj solidno osnovo, da je lahko odšel na Češko v Prago, kjer je takrat študiralo veliko mladih jugoslovanskih glasbenikov. Od Slovencev sta mu delala družino Kozina in Lipavšek.

Ko se je vrnil iz Prage, je začel poučevati na ljubljanskem Konser-

vatoriju, toda le kratek čas. Kakor mnoge je tudi njega pahnila vojna vihra v ujetništvo, od tankaj pa v partizane. V osvobojeni Beli krajini je z drugimi slovenskimi glasbeniki vred krojil podobo dovolj pestrega in živega glasbenega življenja. Tudi kompoziral je in v tisti čas sodi nekaj Šivičevih preplepih samospevov in zborovskih pesmi. Nekaj časa je vodil tudi znameniti Invalidski pevski zbor, katerega je na Planini nad Semičem ustanovil Karel Pahor.

Osvoboditev je tudi Pavlu Šivicu prinesla novo delo, nove dolžnosti. Če rečemo velike, je premalo, kajti tisti čas po vojni je zahteval temeljito preobrazbo našega življenja, tudi glasbenega. Ustanovitev glasbenih šol, glasbene Akademije in drugih glasbenih ustanov, širjenje glasbene vzgoje med najširše plasti delovnih ljudi, vse to je terjalo od naših naprednih glasbenikov ogromno dela. Velik del tega je na svoje rame vzel Pavel Šivic.

Svojim skladbam je posebno v zadnjem času pridiral nekaj novih biserov, namenjenih mladim izvajalcem, pevcem in poslušalcem in te vam bom predstavili v naši oddaji.

Nižja stopnja:

23. februarja ob 14.05

24. februarja ob 8.55

PUSTITI KONTRABAS V RADIO

Dedek izklopi sprejemnik, ker je čas, da gredo otroci spat. Toda vnučki se ne da spati. »Od kod ta glasba? Kako je prišla v radio?« Punčka hoče pripovedke za lahko noč in dedek jo pove.

Nekoč je prišel k vratarju, ki straži vhod v radijsko hišo, kontrabas in poprosil, če bi smel nastopiti v radiu. Ker pa je znal le svoj »šrum-šrum«, ga je vratar odslavljal, češ — glasba mora povedati poslušalcu pač še kaj več, zakaj z glasbo je moč izraziti vse — veselje in žalost, jok in smeh; za to je pa »šrum-šrum« premalo.

Kontrabas sicer ni razumel do kraja, kaj mu je hotel radijski vratar povedati, vendar se je vdal v usodo. Žalosten je zaspal pod grmom. Zbudilo ga je prelepo žvrgolenje, bila je flavta, drobna piščal s srebrnimi gumbi. Zdaj se mu je jelo svitati, kaj pomeni tisto: glasba zna povedati vse. Domenila sta se s flavto in sklenila, da poiščeta še druge instrumente in jih povabita v radio.

Odkorakala sta in zaigrala. Srečala sta trobento, njeno večjo sestro pozavno — in zaigrali so že bolj polno. Pridružila sta se jim veliki in mali boben in nato še činela. Korakali so in igrali. V družbo so povabili tudi harfo in fagot, ki igra, kot bi se smejal in kot bi se mu kolcalo — pa še violine in klarinet. In ko so tako zbrani zaigrali, je kontrabas do kraja vedel, da je to zdaj tisto, kar je dejal možak v radijski hiši, da je z glasbo res moč izraziti vse, jok in smeh, veselje in žalost.

Instrumenti so se razvrstili kakor treba in odkorakali v radio. Kontrabas se je spet prijavil vratarju: »Zdaj lahko zaigram, kar želite. Kot ptica žvrgolim, kot potok žuborim, kot veter bučim — vendar ne sam, ne zgolj na teh svojih strunah. Eden sam tega ne zmore. Zunanaj me čakajo prijatelji, vsi skupaj vam pričarajo vse, kar ste želeli pustiti nas v radio.«

In je vratar povabil orkester v studio in poprosil dirigenta, da ga

preskusi. Zaigrali so skladbo (ki je poprej ves čas nastajala) in izredno uspeli. Od takrat so v radiu in lahko jih slišimo, kadar koli si jih želimo, samo da odpremo radijsko skrinjico.

Taka je vsebina oddaje, ki bo otroku preprosto in nazorno, hkrati

pa izredno učinkovito pokazala nastanek kompozicije in predstavila orkester. Marsikateremu našemu poslušalcu je morebiti ta ali oni instrument, ki je vpleten v zgodbo, neznan in tuj vsaj po imenu, a mu to nikakor ne bo kratilo užitka ob res prisrčni zgodbi.

Srednja stopnja:

27. februarja ob 8.55
28. februarja ob 14.05

POGLED SKOZI RAZPRTA VRATA

Oddaja »Pogled skozi razprta vrata« bo spregovorila o nekaterih aspektih družbenega življenja, namreč o raznolikih možnostih, ki jih govorniki, novinarji in učitelji omenjajo z izrazi kot »društvene organizacije«, »telesnovzgojna društva«, »kulturna društva« in podobno. Razen teh društvenih organizacij so še družbenopolitične organizacije, katerih programski koncept in oblike pa v glavnem za najmlajše ne prihajajo v poštev ali vsaj zanje niso kdove kako otipljive, ker živijo v celoti konkretno, v svetu naravnega.

Oddaja naj bi torej prikazala različne konkretne možnosti vključevanja in udejstvovanja osnovnošolskih otrok, a jim hkrati pokazala družbeni pomen tega udejstvovanja;

Višja stopnja:

27. februarja ob 14.05
1. marca ob 8.55

SAMORASTNIK IN SAMORASTNIKI

Ob tem naslovu ni treba posebej pojasnjevati, da gre za oddajo o pisatelju Lovru Kuharju — Prežihovem Vorancu. Vendar pa se oddaja nekoliko razlikuje od biografskih oddaj o slovenskih pisateljih, kakršne imamo dovolj pogosto na sporedu.

Namesto iz biografskega gradiva izhaja iz motiva naslovne novele, »Samorastnikov«, in skuša od tod poiskati ustrezne momente v pisa-

teljevem življenju in v njegovi revolucionarni dejavnosti. Biografsko gradivo se pri tem prepleta z avtobiografskimi (ali vsaj približno avtobiografskimi) motivi v posameznih novelah zbirke.

Gre torej za iskanje neke osrednje pisateljeve pobude, ki je končno odločala o njegovem stilu, torej za poskus, da bi našim poslušalcem vsebinsko približali te bisere slovenske književnosti med obema vojnama.

Nižja stopnja:

2. marca ob 14.05
3. marca ob 8.55

ČOKOLADO ZA BABICO

Oddaja hoče podčrtati osnovne in najpreprostejše zahteve osebne higijene, ker je pač še zmerom tako, da je zlasti otroci ne upoštevajo in da so sprti z vodo, ko gre za umivanje. Z malce šaljivo zgodbo jim bomo še enkrat povedali to, kar tudi sicer tako pogosto slišijo — v šoli in doma — da je snaga pol zdravja in da je tudi za oko čeden lahko samo tisti, ki je tudi snažen.

Čokolada pomeni za babico dobljeno stavo. Metka in Polonca sta se pogovarjali — katera je lepša, pa sta se pri tem sprli. Babica je znala ubrati pravo struno in razsodila, da nobena »ni lepša«, ker si nobena ni v redu umila ušes in nimata čistih nohtov. Dekletu ujaleno trdita, da noben izmed otrok,

kar jih je v soseščini, ni čist, a babica ne verjame. Sklenejo stavo — in iščejo.

Tončku ni mar, da malica z umazanimi rokami. Minka hodi skuštrana, ko da nosi na glavi sračje gnezdo. Alenka si ne čisti zob in ne mara k zobozdravniku. Andrej tuli, ko ga mama prisili, da se umije, posebno kadar je na vrsti glava... štiri proti nič je že za punčki. Mala Mojca pa končno odloči stavo v babičin prid: pa vendarle niso vsi otroci zmerom umazani. — To gre zdaj tudi Metki in Polonci do živga: trdno skleneta, da se bosta vedno skrbno umivali. Babica dobi iz njunih prihrankov čokolado, pojedata jo pa seve sami.

Oddaja je preprosta; sodimo, da gre v razredno delo tega obdobja.

Srednja stopnja:

6. marca ob 8.55
7. marca ob 14.05

GLASBENO POPOTOVANJE PO PARTIZANSKI BELI KRAJINI

Ko smo se zadnjikrat vrnila s poti po Dolenjski in Beli krajini, smo dobili veliko pisem s prošnjo, naj eno oddajo posvetimo glasbenemu življenju v partizanski Beli krajini. Radi ustrezemo našim poslušalcem, saj v zadnji oddaji zaradi kratko odmerjenega časa res-

nično nismo mogli obdelati te obširne in zanimive snovi.

Ne pretiravamo, če rečemo, da je bilo že na osvobojenem belokranjskem ozemlju zasnovano in v grobem načrtano tisto bohotno glasbeno življenje, ki se je po osvoboditvi tako močno in na široko raz-

mahnilo po vsej naši domovini.

Razmere, v katerih so živeli in delali slovenski skladatelji v partizanih, so bile vse prej kot idealne. Ni bilo instrumentov, dostikrat ne notnega papirja, še svinčnika največkrat ne. Koliko je primerov, ki nam povedo, da je bil kos papirja načrtan s kaj neprimernim pisalom, v notah pa je bilo več življenja, kakor na najfinejšem notnem papirju. Za komponiranje tudi ni bilo dosti časa.

Brigada je imela zvečer miting in skladatelj je moral v nekaj pičlih urah uglasbiti junaško ali lirično pesem, pesem za zbor ali za solista. Mitingi in nastopi niso bili v koncertnih dvoranah. Največkrat kar na planem ali pod kozolcem, na dvorišču pred partizansko bolnico ali sredi trga.

V osvobojeni Beli krajini je nastala večina partizanskih skladb in navdušujočih, junaških pesmi za borce po četah in brigadah; pesmi

Višja stopnja:

6. marca ob 14.05
8. marca ob 8.55

GVINEJA — DEŽELA STOTERIH ZANIMIVOSTI

(dežela stoterih zanimivosti)

Novinar Ljubljanske televizije Boris Kuhar je nedavno obiskal Gvinejo. O svojih doživetjih v tej prijateljski deželi Zahodne Afrike nam pripoveduje v svojem potopisu. Predstavlja nam deželo, ki se je leta 1958 odločno uprla svojim francoskim gospodarjem in si priborila svobodo.

Ze sama beseda Gvineja nas spominja na stare popotnike in njihove pustolovščine. Ob obali današnje Conacryja so pristajale prve ladje belih lovcev na sužnje. Gvineja, to je bilo pred 300 leti še splošno ime za Zahodno Afriko. Od tod so tudi izrazi kot n. pr. gvinejska kokoš, gvinejsko žito in trava ter gvinejsko zlato. To je bilo tako čisto, da so novice, ki so jih iz njega kovali, imenovali gvinejani. Samo ime pa izvira po razlagi afriških zgodovinarjev iz Gane, srednjeveškega sudanskega carstva, in pomeni »dežela črnih«. Ze Shakespeare je govoril, da je življenje v tem delu Afrike izpolnjeno z »zlatimi radostmi«. Francozi so imeli Afriko za »Južno riviero Afrike«. Evropski popotniki so ji pravili »Afriška

so se širile od ust do ust, kasneje pa tudi z ličnimi pesmaricami, ki so jih tiskale in razmnoževale partizanske tiskarne na osvobojenem ozemlju. In ko pregledujemo te pesmarice, danes dragocen zgodovinski dokument, se ne moremo dovolj naučiti, koliko optimizma, koliko vere v zmago je bilo v tistih vihar- nih dneh vtisnjenih v pesem. Zavedajmo se, koliko je pomenila pesem borecem, in dajmo partizanskim skladateljem vse priznanje.

Toda glasbene stvaritve niso bile namenjene samo starejšim, veliko pesmic je bilo posvečenih tudi otrokom, mladinskim pevskim zborom, ki so delovali na osvobojenem ozemlju. Imena, kot so Karel Pahor, Pavel Sivic, Drago Korošec, Drago in Ciril Cvetko, pokojni Rudi Pešl, Makso Pirnik, Janez Kuhar, Marjan Kozina ne bodo zbledela na straneh glasbene zgodovine, kjer bo popisano o dosežkih slovenske mladinske glasbe.

Nižja stopnja:

9. marca ob 14.05
10. marca ob 8.55

DOBRA, STARA REKA

Zamislili smo si dopolnilo k učni tematiki o vodi, o njenem pomenu za živo naravo, o njeni moči in izkoriščanju te moči. Avtorica je zamisel izpeljala v nekakšnem »življenjepisu« reke od izvira do izliva.

V oddaji pripoveduje reka o sebi sama kot »stara, dobra reka«, kakoz ji pravijo ljudje ob morju. Pripoveduje o tem, kako se rodi kot gorski potoček, ki priteče izpod skal, ki zbira vodo snežnih plazov.

Nazadnje se izlije v morje tam, kjer ji pravijo ljudje »naša dobra, stara reka«.

V to pripoved vpleta spomin na neko pomlad, zgodbo, s katero posredno pove, kakšno »delo« na svoji dolgi poti opravi.

Tiste pomladi, ko je kot zmerom kot gorski potoček zbiral vodo talečega se snega, je posedal ob njej pastirček. Zlezel je s to vodo v svet, ker pa ni mogel, je stesal splav — nekaj pedi dolg, ped in pol širok — in poprosil vodo, naj ga ponese s sabo. Nanj je pritrldil deščico z na-

pisom »Potujem v morje«, v srednje bruno pa izdolbel koritce, v katero je položil vejico gorskega ruševja, modri encijanov cvet in šop ovčje volne, da bo vsakdo vedel, od kod je splav priplaval.

V dolini sta splav ujela otroka, vesela, da se bosta igrala z njim. A ko sta prebrala napis na njem, sta vedela, da ne sme biti njun. Privezala sta nanj nepremočljivo vrečko z žitom in krompirjem, v dokaz, da poji ta voda njihova polja, pritrldila nanj še eno deščico z napisom »Določite in pošljite me dalje« in ga spet prepustila vodi.

Tako je splah neslo vedno dalje, marsikdo ga je ujel, prebral napis, kaj določil in ga spet spustil po vodi.

Nazadnje je nesla reka splav še proti morju in se kmalu brez šuma zlila vanj. Morski val ga je dvignil in rahlo položil na sipino. »Glej, kaj ti je prinesla naša dobra, stara reka,« je dejal ribič svojemu To- (Nadaljevanje na 4. strani)

Večja gvinejska vas

Srednja stopnja:

Oddaja »Stavčni člani so oživelci« je vzbudila veliko zanimanje in bila ugodno ocenjena kot zgleden primer radijske šole že lani, ko je bila prvič na sporedu. Porodila jo je potreba po oddajah te vrste. Radijske možnosti sicer ne ustrezajo vsem snovem, zlasti ne možnosti radijske šole, ki terja izrazito nazornost.

Ker so učitelji oddajo ocenili zelo ugodno in v odgovorih na naše ankele ali v pismih izrazili željo, da bi jo ponovili, smo se po razmeroma kratkem času odločili, da jo vnovič uvrstimo v repertoar.

Da zamisel in vsebinsko jedro oddaje res zaživita, je bilo potrebno uporabiti sicer obrabljeni, a ne kdove kako vsiljivi motiv sanj, ki dečku pomorejo pri razrešitvi šolske naloge — analizi stavka in stavčnih členov. Stavki in njegovi sestavni

(Nadaljevanje s 3. strani)

mi. Povedal mu je, kaj je splav, skupaj sta ga uganila, kaj pomeni vse tisto, kar je prinesel s seboj, oče je razložil sinu tudi to, zakaj dobra, stara reka ne bo nikoli nehala teči (hlapenje, kroženje vode), končno pa je našel Tomica na deščici še naslov tistega, ki je mali splav poslal v svet. Pisal mu bo in ga povabil k sebi.

Oddaja je videti morda malce zapletena, vendar ni zahtevna. Vsebuje pa nekaj pojmov, za katere vsi mali poslušalci najbrž nimajo pravih predstav, zato bo potrebno, da bo učitelj tu pa tam kaj podrobneje razložil: snežni plaz, gorsko ruševje, encijan, splav, krmilo, slap, mestni odtočni kanali, gibanje morja: plima (omenjena v oddaji samo mimogrede) hlapenje in morebiti še kaj, čeprav računamo, da bo oddaja služila bolj kot ponovitev snovi in bo zato marsikateri naštetih pojmov jasen že vsem.

STAVČNI ČLANI SO OŽIVELI

deli: osebek, povedek, predmet, prilastek in določilo oživijo in v sproščenem, igrivem pogovoru »razlo-

Višja stopnja:

Globljemu pogledu se med znanstveno suhimi stavki v zgodovinskih delih odpre široka panorama življenjskih hotenj, razočaranj in zmag boljših, naprednejših idej. Eno takih izredno razgibanih obdobij v naši zgodovini je tudi čas desetih let med razglasitvijo nacionalne države »troedinega naroda Srbov, Hrvatov in Slovencev« in silovito reakcijo kralja Aleksandra in dvorne kamarile proti naprednim hotenjem jugoslovanskih narodov — šestojanuarsko diktaturo. To obdobje obravnava tudi naša oddaja.

Upoštevala bo, da je obravnavana snov znana učencem osmih razredov, zato bo v njej zbrano le ilustrativno gradivo iz tega obdobja: spomini revolucionarjev, članki in levičarskem legalnem ali pa partijskem pollegalnem in ilegalnem tisku, odlomki iz zapisnikov sodnih procesov (proces proti Aliji Alijagiću, Josipu Brozu-Titu in Borisu Kidriču), posamezni odstavki iz Obznane in proklamacije kralja Aleksandra ob šestojanuarski diktaturi. Iako izbrano gradivo oddaje naj služi naslednjim spoznanjem učencem:

1. Narodi Jugoslavije, ki so se želeli združiti v neodvisno nacionalno državo, so se po izdaji srbskih, hrvaških in slovenskih politikov znašli v monarhiji. Ta izdaja meščanskih politikov je pripeljala do ogorčene reakcije množic, na katere je odločilno vplivala zmagovita oktobrska revolucija in pod njenim vplivom revolucionarna gibanja v Evropi (Madžarska, Avstrija, Bavarska itd.).

žijo« dečku, kaj pomenijo v stavku, kakšne so njihove značilnosti in v kakšnem medsebojnem odnosu so.

13. marca ob 8.55

14. marca ob 14.05

VIHARNO DESETLETJE

2. Vsa »državotvorna« dejanja Pašičeve vlade in vlad, ki so ji sledile, niso bila nič drugega kakor reakcija na revolucionarno razgibanost jugoslovanskih množic. Vedno hujši policijski teror je izredno poučno pokazal moč množic in še posebej naprednih organizacijskih sil; teh kljub okrutnim represalijam ni bilo moč oslabiti.

3. Napredne ideje so padle na ugodna tla tudi zaradi vedno večje pavperizacije malega kmeta (kmečko-delavska koalicija) in nemogočih, sramotnih mezdnih odnosov delavskega razreda. Vse to je sililo delovno ljudstvo k revolucionarnim dejanjem. Svetovna gospodarska kriza, ki sovpada s šestojanuarsko diktaturo, je le izbila sodu dno.

Naša oddaja bo uspela, kolikor bo uspela učencem približati dogodke v luči teh spoznanj, zato bi moral k temu namenu pomagati tudi uvodni pogovor.

Nižja stopnja:

16. marca ob 14.05

17. marca ob 8.55

ČRNOŠOLEC

Novembra smo pod naslovom »Zgodba, ki jo je povedal svinčnik«, pripravili oddajo, v kateri naj bi si otroci narisali slikanico. Oddajo smo označili kot poskus. Žal pa ni uspela, kot smo želeli, ker je potekala prehitro, ker otroci niso mogli dohajati, zlasti ne tam, kjer je odpadla vsakršna priprava. To je ugotovil redaktor sam, ko je spremljal potek v enem izmed drugih

razredov, in kakšni so bili nasploh odzivi s šol.

Ker se nam pa zdi, da tovrstne oblike sodelovanja šolarjev ne gre zametavati, smo se lotili naloge znova. Upamo, da bo tokrat manj napak, ker homo potek oddaje že poprej preskusili v zazredu.

Avtorica je izbrala za oddajo osnovno zgodbo Goethejevega »Crnošolca« (v slovenščino prevedel Oton Župančič). Ogrela se je zanj predvsem zato, ker so elementi za risanje v njej preprosti, in pa zato, ker je Paul Ducas napisal nanjo zelo uspelo glasbeno kompozicijo. Uporabila je oboje: zgodbo in glasbo. V prvi polovici oddaje bodo otroci ob pripovedovanju in napotkih narisali šest osnovnih risb, med branjem same zgodbe, ki jo bo prepletala Ducasova glasba, bodo s pomočjo ilustrativnih pondarkov te glasbe pa tudi s pomočjo spremne besede sličice dopolnili.

Zgodba je takale: — Stari čarodej odide z doma, črnošolec, vajenec njegov, je pa tega vesel, ker bo lahko zdaj sam poskusil, koliko že obvlada črno vedo. Metli, ki stoji v kotu, pričara glavo, roke, noge in ji ukaže, naj gre z vedrom v potok po vodo in naj jo nanosi v kopalno kad. Metla nosi, kad je polna, prepolna, voda se že zliva po tleh, črnošolec pa metle ne zna več mojstriti. V grozi vpije, roti in neposlušno zaklinja, a metla pridno nosi. Nazadnje vzame fant sekuro, jo preseka na dvojce, a v njegovo grozo donašata zdaj vodo dve metli. Strašno dirko ustavi šele stari mojster s preprostim ukazom: »V kot se deni, metla! Metla, dom boš metla, dokler stari mojster spet te med duhove ne pozove.«

Taka je zgodba. Dogodke bodo otroci narisali v šestih slikah. Prva slika: čarodejeva hiša, stari čarodej odhaja; druga slika: soba v čarodejevi hiši (to je kar list papirja), vanjo rišejo na zadnji steni okno, na sredini kad, ob njej je na eni strani črnošolec, na drugi na steno prislonsena metla; tretja slika: čarodnikova hiša, nekaj stran teče potok; četrta slika: voda se iz kadi že izliva po tleh, črnošolec stoji ves preplašen z dvignjenimi rokami; peta slika: čarodejeva hiša, toda lije iz nje že skozi okna, skozi podstrešno okno, vpije črnošolec na pomoč; šesta slika: izba, prazna kad, ob njej stojita čarodej z ukazujoče iztegnjeno roko in črnošolec.

Ko učenci poslušajo celotno zgodbo, ki jo ilustrira še glasba, slike dopolnijo. V prvo sliko narišejo na okno črnošolca, ki gleda, ali mojster zares odhaja. V drugi sliki dorišejo metle (obrnjena je navzgor) obraz, noge, roke in vedro za vodo. Na tretji sliki je metla shodila in se že vrača od potoka v hišo s polnim vedrom vode. V četrto sliko dorišejo metlo, ki še kar zliva vodo v kad, čeprav je že vsa voda preplavljena, preplavljeno črnošolcu pa narišejo v dvignjeno desnico še sekuro. Peti sliki ne dodajo ničesar, šesti sliki pa dorišejo v kot metlo, spet navadno, brez glave, rok in nog.

Podrobnejši opis slik navajamo za orientacijo učitelju. Njegova pomoč — bodrilna beseda ali majhen namig — bo morebiti tu in tam potrebna, čeprav bo dajala malim risarjem navodila pripovedovalka. Prosimo, da pripravite vsakemu učencu potreben papir, bodisi šest četrtink ali šest polovic lista ali pa naj si list papirja tudi tokrat preganajo po dolgem in počez, najbolje že pred začetkom oddaje. Hkrati prosimo, da nam tudi o tej oddaji poročate.

Ob novem pravopisu

V KOLOBARJU

(K članku: Ni razpotja)

Odgovor sourednika Slovenskega pravopisa dr. Bajca me ni zadovoljil. Uvodni šali sem se sicer nasmešnil, preslikovitemu namigu na gosposčino priznal zgrešenost, utemeljevanje stvari same pa me ni prepričalo.

Izhodišče reforme se mi namreč zdi napačno: sklicevanje na daljno preteklost brez upoštevanja poznejšega razvoja in zlasti sodobnega stanja ter poskus polovičnega reševanja pravorečnega vprašanja s pravopisom. Na svoje pomisleke se nisem dobil znanstveno neoporečnega odgovora in utemeljitve.

Iz določila o spremembi pripom, ki je žal res bilo šele takrat v celoti podano, se vidi, da je prevzeta rešitev v Pleteršnikovem slovarju. Toda že Pleteršnik je samo delno sledil doslednemu Skrabcu, ki je zahteval n. pr. izreko z u tudi v besedah, kakor so palec, poleg, polk, stolp, šolski ipd., v boljšem govorjenju pa celo v rodilniku množine: dariu, kobiu. Sploh se mu je zdelo, da je beseda, katere se temu pravilu upira, pokvarjena in pisni slovensčini neprimerna.

Tako daleč in dosledno si danes seveda ne upamo. Tvegamo pa vseeno tisto, česar si ni upal tvegati SP 1950, čeprav sta tam med uredniki prva zapisana dr. Ramovš, tedaj nedvomno najvišja

DVE KNJIGI S PODROČJA GOSPODARSKE PROBLEMATIKE

Mariborska založba Obzorja je postala na trg nove publikacije, ki bosta zanimali predvsem praktike oziroma teoretike v gospodarstvu.

V gospodarsko-komercialni knjižnici Višje komercialne šole v Mariboru je izšel dr. Franceta Cerneta »Uvod v analizo trga in cens«. Ob sproščeni pri nas nastala potreba po intenzivnejšem proučevanju trga in tržnega mehanizma, pravi avtor v predgovoru, zato se je lotil tega sicer težkega, toda izredno pomembnega dela. S svojo delom je skušal zadovoljiti tako komercialista in ekonomskega analitika v podjetju kakor tudi narodno gospodarskega analitika. Delo je izredno priložno in pomembna tvarina tudi za študente komercialnih in ekonomskih šol.

Ob decentralizaciji upravljanja, snovanja ekonomskih poslovanj in obratnih enot se ti pojmi dostikrat izenčujejo, čeprav jih velja tudi razlikovati. V gospodarskih organizacijah se marsikdaj tudi ne znajdejo, od kje črpati zakonska določila za snovanje teh enot in njihovo pravno dokumentacijo. To vrzel je spopolnila založba Obzorja z izdajo brošure Bogomira Kostanjevca »Poslovne in obratne enote v sestavi gospodarskih organizacij«. Avtor v delu brošure tudi s praktičnimi primeri vzorcev in obrazcev opozarja vodstva gospodarskih organizacij, kako naj bodo sestavljeni posamezni dokumenti, sklepi, odločbe itd.

DELAVCEV V STIČNI 1944. LETA

Bila je krasna, jasna in hladna zimska noč. Sneg je ležal okrog in veje smrek so se upogibale pod njegovo težo. Nočno tišino je od časa do časa prekinjal pasji lajež ali pa posamezni rafal ali strel v smeri proti Ljubljani.

Tako sva delala, kadila, se posvetovavala in se hladila na balkonu pozn v noč. Ura je bila že sva zdavnaj preko polnoči, ko sva končala in legla na tla med ostale tovariše. Hitro sva zaspala, bila sva utrujena, imela pa sva tudi zavest, da sva temeljito opravila veliko delo.

Lepi in jasni noči je sledil turoben dan. Oblaki so pokrili nebo in širil se je duh po novem snegu. Kmalu je pričelo snežiti. To je bil dan, dogovorjen za konferenco. Povabili smo vse prosvetne delavce od Velikega Gabra do Višnje gore pa od Stične do Ambrusa in Sel v Suhi krajini. Kraja konferenca nismo sporočili, ampak vsi so se javili na javki, odkoder smo po raznih poteh krenili v Stično. v šolo. Bili smo previdni in smo se bali izdaje ter nenadnega vdora okupatorja, kakor se je tu pa tam dogajalo. Tu pa smo imeli nad štirideset neoboroženih ljudi in njihova živ-

ljenja nismo mogli postaviti na kocko.

Okrog desete ure smo se zbrali v šoli. Prišli so vsi. Nekateri so se pripeljali s sanmi, ker je bilo dovolj snega. Iz previdnosti smo si tudi postavili straže (pionirje in mladince), ki bi nas takoj obvestile, če bi bilo kaj sumljivega.

Prisrčno dobrodošlico nam je izrekel sekretar rajona Stična tovariš Karel Urbančič, ki je izrazil veselje in zadovoljstvo, da smo si prosvetni delavci okolišja izbrali prav Stično za kraj prve konferencie. Tudi stiški pionirji so nas pozdravili in zaželeli našemu delu mnogo uspeha.

Izrpen ter globok referat tovariša Žige, ki je zajel ves potek borbe in politično situacijo po II. zasedanju AVNOJ ter zgraditev demokratične ljudske oblasti, je vzbudil mnogo zanimanja med navzočimi. Podčrtal je stvari, ki marsikomu še niso bile znane ali jasne, in vsakdo je lahko dobil ogromno snovi za delo v šoli in med ljudmi. Poleg tega je referat vili novega optimizma in novih sil ter dal materialno osnovo za nadaljnjo vsebinsko preobrazbo pouka samega in izvenšolske dejavnosti sploh.

Moj referat je bil grajen na

učenci lahko rečem, da izgovor v teh primerih ni bil večji problem kot sicer pri dvoglasnikem u iz l, v pisavi pa sploh ne. Za vse drugo se bo pač še naprej treba zanašati na naše učitelje in naš radio (ta lahko pridno pomaga, da bi le zmeraj lepo govorili...) in ne nazadnje na »pedagogovani« ali pridobljeni jezikovni čut naših otrok. Se zmeraj bomo torej imeli dovolj priložnosti, dokazati, da nismo ravno taki suznji pisane podobe.

V medvladiju, ki mu ne vidim tako hitro konca (»nekaj časa bo še mešanje, kakor je bilo vseh zadnjih sto let«), pa bo — malo zmešnjave. Učbeniki in druge knjige bodo še nekaj časa po sedanjem (zelo opazna sprememba v novih bo znatno razživila pouk), učencem bomo seveda še dopuščali stare oblike poleg novih, s čimer jih bomo imenito zape-

ljali na nevaren led (poslušalci — poslušavci, potem »po pravilnem izgovoru« se poslušav — kako naj bo napaka?), učeno jim bomo razlagali novost in razločke — skratka, utrdili bomo v njih prepričanje, da je naš knjižni jezik še dosti bolj zapletena in nedoumna zadeva.

Dobili bomo črpavke, svetilke, varovavke in podobno. Včasih so pisali še gostivničar, poslovnino pismo, grozivne besede in podobno. Torej gorenjska in koroška izreka, ki je šla še korak dalje (kobiva), se je zdela že tudi Skrabcu smešna in nelepoglasna. Mar more kdo zameriti, če se danes zdi komu enako smešno in nelepoglasno izgovarjati u reci-mo v kaki besedi, kjer Skrabec to še odločno zahteva? Jezikovni čut se pač spreminja in v tem je navsezadnje ves jezikovni razvoj. To je isti čut, ki na primer sodobnemu pisatelju veleva, da zapiše: »Pridržujoč si ogrnen temnovijoličast pulover čez gole lakti, je v krogu obšla mizo na sredi...«, nikakor pa ne uporabi vsebinsko enakovrednega pridevnika nage. Ali ki nam prišepetava, da umaknimo z naših asfajtnih cest neokretne kolosarje (SP), kakor Kitajcem. Če se ne bomo brez očitkov gosposčine malo bolj držali sodobnega jezikovnega čuta v izreki in pisavi, se lahko lepega dne spet povrnemo na staro, kakor je enako upravičeno terjati dosledni Skrabec: Perve žertve černe smerti...

Stanko Kotnik

RAZVOJ GLASBE IN GLASBENE OBLIKE

Vilko Ukmar in Slavko Mihelič: dva avtorja drobne knjižice. Prvi je v skopih obrisih osvetlil zgodovinski razvoj glasbe. Omenil je njene začetke, glasbo starih Grkov, prve poganjke zahodne glasbene kulture, razčlenil temeljne smeri srednjeveške glasbe in prehod v glasbeno ustvarjalnost novega veka. Nekoliko obširneje opise glasbeno umetnost 17. in 18. stoletja, Dunajsko šolo, glasbeni prepoved v dobi romantike, posebej se ustavlja pri ustvarjalcih slovenske romantične smeri in pri prehodu v pozno-romantično ustvarjalno obdobje, na koncu pa še daje povzetek slovenske in jugoslovanske glasbe.

Drugi avtor, Slavko Mihelič, je prispeval kratak oris glasbenih oblik in ilustrativno navedel ter razčlenil nekaj temeljnih osnov glasbene teorije.

Na kratko; knjižica, ki ima nekaj čez 60 strani, je namenjena učencem osemletk kot strokovni priročnik za glasbeno vzgojo. Usmerjevalno pa bo služila tudi tistim, ki si žele utrditi obrise glasbene zgodovine in teorije. Knjigo je izdala Državna založba Slovenije v Ljubljani.

Anketa v Cicibanu

Urejanje revijo-slikanico za naše najmlajše ni prav nič lahko, pa tudi zelo odgovorno je. Zato je uredništvo Cicibana povabilo na posvet o Cicibanu učitelje in učitelje prvih, drugih, tretjih in četrtilih razredov. Ta posvetovanja so bila dragocena. Dobili so dosti dobrih sugestij, ki so jih skušali pri Cicibanu upoštevati.

Vendar, Ciciban je mesečnik za otroke in prav gotovo bi nas in tudi vas, ki otroke vzgajate in učite, najbolj zanimalo mnenje otrok. Zato so se v uredništvu Cicibana odločili, da pozovejo otroke, bralce Cicibana, da povedo svoje mnenje o reviji. V februarški številki Cicibana so razpisali anketo in pozvali otroke, naj odgovorijo na vprašanja. Dobro se zavedamo, da otrok Cicibana podoživlja, teže pa pričakujemo, da bo svoja opazovanja povedal, se dosti teže pa jih bo zapisal na list papirja.

Zato uredništvo Cicibana prosi razrednike, da otroci preberejo Cicibana in da se že v razredu seznanijo z vsebino februarške številke, nakar bi jih opozorili na točko, ki so navedene v anketi zadaj. O vsem tem naj presojajo, ocenjujejo in napišejo potem sami. Na list papirja. Vi pa bodite tako prijazni in zberite odgovore otrok. Ti odgovori bodo lahko tudi vaš odkrili psiho marsikaterega otroka.

Pričam vas prosimo, da jih odpošljete na uredništvo Cicibana, Ljubljana, Copova ulica 38, najkasneje do 1. maja 1962.

Uredništvo Cicibana bi радо še v tem šolskem letu obdelalo anketo

otrok o Cicibanu. Upamo, da bodo ti rezultati pokazali, kako bi Cicibana še izboljšali.

Odgovori otrok se lahko nanašajo tudi na druge številke letošnjega Cicibana.

Uredništvo bo potem razdelilo izžrebanim anketirancem Cicibana 90 lepih knjižnih nagrad.

Za pomoč pri tem se vam iskreno zahvaljuje

UREDNIŠTVO CICIBANA

NOTRANJE BOLEZNI

Dr. Bojan Vartl je s sodelavci izdal obširen učbenik iz interne medicine: »Notranje bolezni«. Knjiga predstavlja prepotrebno učno delo za medicinske strokovne šole, saj so bili učenci doslej vezani na priložnostne zapiske in skripta. Učni načrt višje šole za medicinske sestre je služil za okvir pri pisanju učbenika. Avtor in sodelavci so posredovali medicinsko znanje v razumljivi in pregledni obliki, saj so opremili knjigo tudi s številnimi slikovnimi podzorili, upoštevajoč spoznanja moderne medicine. Avtorji so pri sestavi učbenika uporabili kot vire v glavnem knjižne in članke ljubljanske Interne klinike.

Čeprav gre za strokovni učbenik, pa ima knjiga takšen značaj, da bi služila tudi širšemu krogu za zdravstveno vzgojo. Delo je izbrala Državna založba Slovenije v »Knjižnici za vzgojo strokovnih kadrov«; urednik je Venčeslav Winkler.

Naša najstarejša založba Slovenska Matica je začela z letošnjim letom izdajati novo zbirko »Razprave in eseji«. Kot prva dva zvezka sta izšli knjigi Franceta Bernika »Lirika Simona Jenka« in Borisa Paternuja »Estetske osnove Levstikove literarne kritike«. Obe zajetni knjigi (vsaka šteje nad 300 strani) po-

RAZPRAVE IN ESEJI nova knjižna zbirka SM

menita v slovenski založniški dejavnosti nadvse pomemben dogodek, ki zasluži širši odmev v našem kulturnem dogajanju sploh. France Bernik je v svoji študiji o Simonu Jenku na pregleden način strnil dosedanja dognanja o pesniku Sorškega polja ter jih ponekod bistveno dopolnil z novimi spoznanji, ki jih prinašajo nove metode literarne zgodovine in še zlasti bogatejše gradivo iz pesnikove ostaline, ki je zdaj postalo dostopno. Nove so osvetlitve osnovnih silnic v slovenskem kulturnem dogajanju sredi prejšnjega stoletja, ki so imela usodne posledice za pesniški razvoj tako Simona Jenka kot njegovih sodobnikov. Dr. Bernik nam oriše ta položaj v poglavjih Kriza slovenskega pesništva po Prešernu in Položaj osebnizpovedne lirike v literaturi pomarčne dobe. Dalje preide na samo osebnost Simona Jenka in na analizo značilnosti njegove poezije. Nova je tudi osvetlitev razmerja med Jenkom in Heinejem. Osnovna težnja, ki jo zasledujejo Bernikova izvajanja, pa je, prikazati, koliko so poleg tradicionalnih romantičnih motivov v Jenkovih pesmih kažejo tudi že bolj sodobne, realistične oblike človekovega čustvovanja in doživljanja sveta. V teh prizadevanjih je zajel avtor najbolj vidne družbeno razvojne težnje na Slovenskem na začetku druge polovice 19. stoletja.

Boris Paternua je v svoji študiji o estetskih osnovah Levstikove literarne kritike razgrnil pred bravca obsežno področje evropske literarne estetike in kritike, posebno nemške in ruske,

Cesar Cirlil — Zločin, 1952, bron

deloma tudi francoske, ter na teh osnovah iz doslej malo zapaženih Levstikovih sodb rekonstruiral zgradbo Levstikovega literarnega estetskega nazora. Raziskovalna metoda dr. Paternuja v marsičem prinaša novosti. Pri ugotovitvah idejnih in socialnih vzvodov pojava Levstikove literarne kritike na Slovenskem posega pisec v razvoj literarne kritike nazaj in naprej in prinaša zanimive komparacije, ki segajo prav v naš čas.

Oba zvezka Razprav in esejev se sicer ukvarjata s položajem slovenske književnosti pred sto leti in osvetljujejo problematiko slovenskega družbenega življenja, kot se zrcali v leposlovnih in kritičnih delih tedanjega časa, vendar bi ne bilo pravilno, ko bi jima prisodili samo zgodovinsko literarni pomen. V obeh je načeta in prikazana problematika, ki živo zadeva tudi naš čas, saj so načela resnične umetniške ali literarno kritične osebnosti, ki preraščajo svoj čas in lahko postanejo plodna za kasne vnuke. Zdi se, da prav današnje stanje književnosti in družbeno-literarne kritike na Slovenskem terja močnejši pogled nazaj k osnovam našega literarnega življenja, kot so jih za ceno velikih žrtev dognali posamezni predstavniki naše književnosti. Slavistična znanost lahko najde prav v tem plodno torišče svoje dejavnosti. Prva dva zvezka Razprav in esejev dokazujeta, da gre mlajši slavistični rod po tej poti.

Obe knjigi zaslužita temeljitejšo strokovno obdelavo. Omenimo naj le še zelo okusno zunanjo opremo in lep tisk. Drago Ham

In vsestransko žrtvijo prebivalstva, v čemer se odraža vsestranska privrževnost pokretu in borbi sami. Tovariš Vanja, sekretar SKOJ, je zbranim predočil vprašanje aktivizacije mladine in pionirjev ter prikazal važnost mobilizacije mladih sil za dokončani boje. Prav tako je tudi tovarišica Vera (pravili smo ji »Hej brigade«, ker je vedno pela to pesem), sekretarka AFŽ, govorila o prispevku naših žena v tej borbi, zlasti v naši ljudski oblasti, ko prehajajo glavne skrbi na rama naša žena, ker so možje v NOV.

Ti prikazi so spopolnili oba glavna referata; navzoči prosvetni delavci so diskutirali o teh vprašanjih in marsikaj povedali, kako je na terenu.

Tako obogačeni in z mnogim novim oboroženi so šli ti ljudje domov, v svoje vase in šole, in so nadaljevali s poglobljenim delom. Čutili so se močne, saj se jim je utrdila vera v dokončno zmago. Poleg tega pa smo na konferenci izluščili še dva važna problema, ki sta odločilno vplivala na nadaljnji potek aktivizacije prosvetnih delavcev in napredek vsebinske preobrazbe šole na osvobojenem ozemlju.

Prvo je bilo to, da so zbrani dobili neposreden stik z vodečimi ljudmi politično-teritorialne enote, kot je bilo okolišje, in v kate-

rem so bili tudi prosvetni delavci na vodilnih mestih. Le-ti so lahko iz lastne pedagoške prakse drugače govorili ljudem, saj so znali vso ogromno tematično prilagoditi jeziku, ki je bil pedagoškemu kadru bližji. Poleg tega pa so imeli tudi drugačen posluš do te problematike. In prav v tem lahko iščemo na eni strani pomembnost te konferencie, na drugi strani pa za njen izreden uspeh.

Drugi problem je bil v tem, da smo omogočili prosvetnemu kadru, ki je bil raztresen po dokaj razsežnem področju, neposreden stik in medsebojno izmenjavo misli in metod za akcijo, kar je obogatilo medsebojno izkušnje. Končno lahko podčrtamo, da so ti ljudje po daljšem presledku, morda v tej vojni prvič, prišli skupaj, saj so tako imenovana učiteljska zborovanja v prejšnji Jugoslaviji bila torišče tovariškega sožitja in izmenjav misli za nadaljnje delo. Učiteljski pokret pa je taka zborovanja izkoristil za utrditev svoje napredne borbe, in tu so bili v glavnem »Pokretaši«, ki so sedaj aktivno in praktično to tradicijo Pokreta nadaljevali. Iz te perspektive je treba oceniti uspeh konferencie, ki je v zgodovini našega šolstva eden važnih doprinosov prosvetnih delavcev k nadaljnji borbi in končni zmagi idej naše revolucije. Vilko Kolar-Domen

Novo učilo: astronomski daljnogled NEBO V FEBRUARJU

Dolgo pričakovani TOS-ov astronomski daljnogled in osposabljanje, ki vam omogoča, da vidite nebesne telesce, ki jih s prostimi očmi ne vidite. Brez temne špiče je nevarno gledati Sonce! Zato je najvarnejše, če si naredimo zaslon, na katerega projiciramo sliko Sonca. Za pozorovanje je zaslon tudi pripravljen, ker več učencev hkrati opazuje.

Enostavna ima z boljše izvedbo enako dobro optiko, ki jo objektivi s ca. 50 mm velikim premerom in okulari. Oba sta pritrjena na leseno ohišje, ki bo pozneje zamenjano s plastičnim. Daljnogled poveča okoli 40-krat, kar nam da n. pr. kakor oranžo veliko Luno in Sonce. Enostaven daljnogled je v cveh iz lepenke. V tanjši je okular in s premikanjem dobimo ocem primerno ostro sliko. Stojala ni nujna. Zato pa je dodeljen načrt za izdelavo močnega stojala, ki si ga učenci in dijaki lahko sami naredijo, n. pr. pri tehničnem pouku. S tem je dana prilika, da vsakdo tudi po svojem okusu in iznajdljivosti stojalo še izboljša. Daljnogled pa mora dobiti stojalo, ker pri 40-kratni povečavi s proste roke ne moremo opazovati. S proste roke je že pri 10-kratni povečavi težko opazovati, ker se nam roka trese. Kdor bi po svoje gradil stojalo, naj si zapomni, da so navadna fotografska stojala prešibka in povzročajo tresenje. Preden se slika umiri, je že prepozno, kajti astronomski daljnogledi imajo majhno zorno polje in rotacija zemlje, ki jo pri tej opazovanju dobro čutimo, odnese objekt iz zornega polja. Zato mora biti stojalo zelo trdno. Najboljša so trinožna in zložljiva, da daljnogled lahko nesemo iz gorke sobe na prosto in proč od svetilk. Objektivi tudi zaščititi s kakršno koli kapico. Prah smete brisati z nrega samo s čopičem iz zelo mehke dlake. Ne brisite ga niti s cunjico niti z usnjeno krpicco! Sicer uničite visoko polituro leče! Pri nočnem opazovanju se objektivi rad orosijo. Ne smete ga obrisati! Orosenje preprečimo za nekoliko ur, če natakemo pred objektivi lepenkasto cev, ki naj bo trikrat tako dolga, kolikor meri premer objektiva! Umazanosti na objektivu izperemo s čistim alkoholom ali pa z etrom, ki ob naglem izhlapevanju sam odvrže z objektiva delovno umazanost. Ne pustite, da bi se učenci s prsti dotikali objektiva!

Druga boljše izvedba je čust TOS-u. Seveda je dražja, ker je vse iz kovine in ima stojalo. Da bi ga lažje upravljali pri opazovanju, je daljnogled pritrjen na paralaktično podstavek, katerega glavna rektascenzijska os je paralelna s svetlobno osjo. Ker je to majhen daljnogled, ki ga prenašamo, zadostuje, da je ta paralaktična os približno, a že to nam omogoča, da objektive zvedo ali planet, ki smo ga dobili v zorno polje daljnogleda, neprestano lahko opazujemo, ker samo v eni smeri z daljnogledom sledimo predmetu. Z ročicama z vijaki daljnogled na obeh oseh lahko pritrjimo in sledenje objektu je nato posebno zanimivo. Deklinacijska os ima tudi protutež za ravnotežje, tako da je vsem najosvetlejšim zahtevam enostavnega paralaktičnega zvezdaznanstvenega daljnogleda zadosteno. Tudi ostalo stojalo je kovinsko in trdno. Za prenašanje v oddaljene kraje od šole ali doma pa bi bilo priporočljivo tudi zložljivo trinožno stojalo - a tega si iznajdljivi lastniki lahko sami naredijo. Trdnost je bistvena lastnost takega stojala. Kar smo o čiščenju optike povedali pri enostavnem daljnogledu, velja seveda tudi za boljše izvedbo.

Kar smo doslej z besedami opisali, bomo lahko ob daljnogledu nazorno pokazali.

Luna se nam bo pokazala v velikosti oranže. Ostro, kakor izrezani, bodo vidni veliki in mnogi manjši kraterji na tej naši sopolnici. Prvih tako jasna bodo njena visoka gorovja in sirne pušave, »moria« imenovana. Opozarjam pa, da je treba Luno opazovati v raznih fazah, ki je najlepša okoli prvega kroga. Polna Luna ni za navadnega opazovalca zanimiva, ker nima sene. Tedaj vidimo na njej le t. zv. žarkovja okoli nekaterih kraterjev.

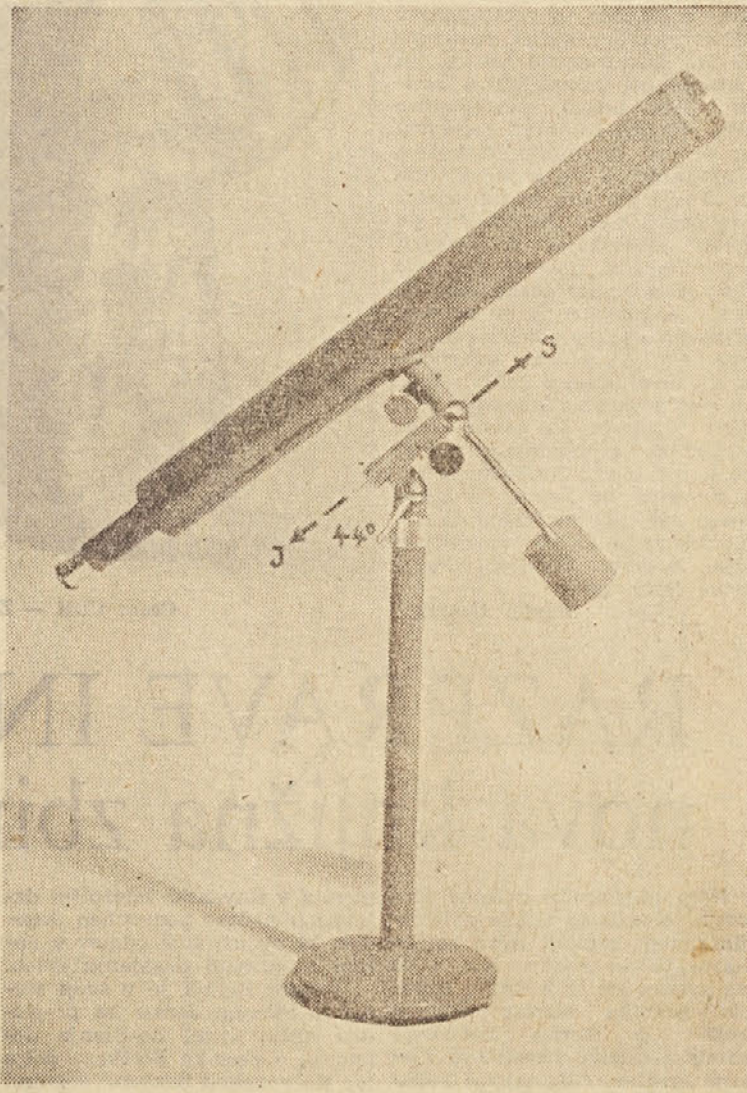
Kakor Luna se nam vidi veliko tudi daljno Sonce. Sedaj še nekoliko let ne bo imelo mnogo peg, ker se bližamo minimumu sončne aktivnosti. Včasih pa se tudi v tej dobi kažejo velikanske pege, ki so v tem daljnogledu odlično vidne. Opozarjam

pa, da je treba s kartonom zmanjšati odprtino objekta na ca. 3 cm, ker bi vroči žarki mogli poškodovati okular. Brez temne špiče je nevarno gledati Sonce! Zato je najvarnejše, če si naredimo zaslon, na katerega projiciramo sliko Sonca. Za pozorovanje je zaslon tudi pripravljen, ker več učencev hkrati opazuje.

Od planetov bomo z uspehom opazovali Venero in njene vedno izpremenljive faze. Jupitra in njegove štiri velike lune ter njihovo kroženje, zahajanje za planet in mirke v njegovi senci. V astronomski priligi Proteusa imate točno navedene pojave in čase. Tudi Saturnov čudovit obroč bomo že zaznali, posebno na temnem, brezmesecnem nebu.

Okoli 50 mm velika odprtina objekta nam našo zenico okoli 100-krat poveča in s tem tudi zaznavanje zvezd, o katerih nismo slutili. Tisoč zvezd v Rinskali cestji bodo potovali preko zornega daljnogledovega polja, če ga vanje. Kakor je majhen ta daljnogled, tako nas bo vendarle povedel daleč, daleč v silno vesolje tam zunaj našega sončnega sistema in bo postal važen pripomoček v vseh osnovnih in srednjih šolah. Še posebej pa ga priporočamo tudi posameznim prosvetnim delavcem, ki žive daleč od močno osvetljenih trgov in mest. Temno nebo jim bo nudilo neslutene pogledne in užitke.

Pavel Kunaver

TOS-ov astronomski daljnogled

Zaključni račun uredništva in uprave PROSVETNEGA DELAVCA na dan 31. decembra 1961

IZDATKI:		DOHODKI:	
Tiskarski stroški	3.410.594 din	Saldo 31. XII. 1960	264.293 din
Uredniški honorarji	817.169 din	Naročnina	3.469.593 din
Avtorski honorarji	904.628 din	Oglaš	1.154.350 din
Upravni osebni izdatki	935.147 din	Subvencija Sklada za pospeš. založništva	1.300.000 din
Najemnina in kurjava	54.436 din	Subvencija Zveze sindikatov	
Postnina, telefon, pavišal	253.000 din	LRŠ	806.471 din
Bančni stroški	49.087 din	Neporavnana naročnina	613.723 din
Pisarniški stroški	64.085 din	Neplačani oglaš	93.750 din
Provizija za oglaš	42.468 din	Razno	1.407 din
Neplačani računi za tiskar- no, telefon in provizijo	122.598 din		
Skupaj	6.607.159 din	Saldo 31. dec. 1961	887.724 din
		Upravnik:	Rudolf Benulič

PRODAM KLAVIR, znamke Schnabl. — Naslov v upravi lista.

Založba »Življenje in tehnika«, Ljubljana, Lepi pot 6

pričenja z velikim tekmovanjem za zbiranje novih naročnikov na revijo »Življenje in tehnika« in knjižno zbirko »Tvoja knjiga tehnike« ter

RAZPISUJE

Nagradno tekmovanje za zbiranje naročnikov za revijo »ŽIVLJENJE IN TEHNIKA«.

Pravico do sodelovanja v nagradnem zbiranju po tem razpisu imajo vse šole, ki izpolnjujejo sledeče pogoje:

1. Da ima šola poverjenika za tehnični tisk.
2. Da zbere v času od 1. februarja 1962 do 1. maja 1962 najmanj 10% novih naročnikov na revijo »Življenje in tehnika«, od skupnega števila vpisanih učencev-dijakov v šolskem letu 1961/62.
3. Da prične z zbiranjem novih naročnikov takoj in zaključit zbiranje po tem razpisu 30. aprila 1962.
4. Da najkasneje do 28. februarja pošlje upravi revije »Življenje in tehnika« prijavo o sodelovanju v velikem nagradnem tekmovanju z ustreznimi podatki.
5. V število novih naročnikov po tem razpisu bomo upštevali tiste šole, ki so že dostale preko poverjenikov poslate naročila za 1. 1962 in bomo to število pristeli k naročnikom, ki jih bodo te šole še poslate na podlagi tega razpisa.

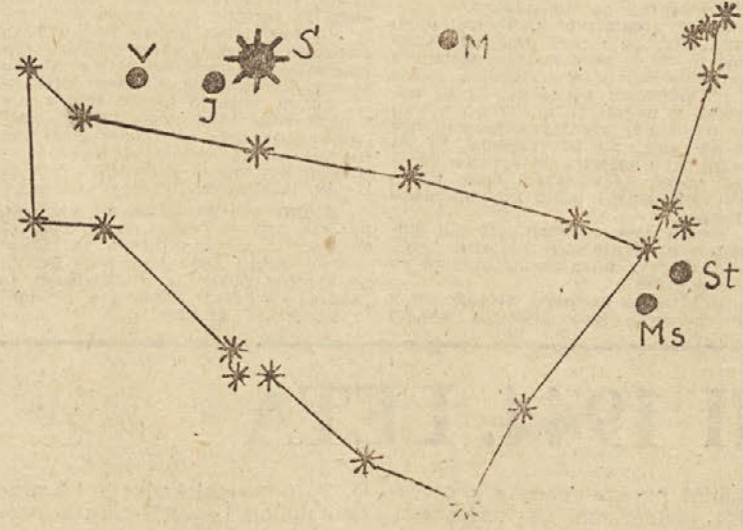
NAGRADE:

1. Oprema šolske delavnice v vrednosti 150.000 din
2. Učila za tehnični pouk v vrednosti 45.000 din
3. Astronomski daljnogled
- 4.-10. Naročnina na knjižno zbirko »Piramida« 1963
- 10.-20. Naročnina na knjižno zbirko »Spektrum« 1963
- 20.-30. Naročnina na revijo »Življenje in tehnika« 1963

Poleg gornjih nagrad v vrednosti 260.000 din, se bo podelila še posebna nagrada v vrednosti 50.000 dinarjev, šoli, ki bo dosegla največji odstotek naročnikov.

Veliko javno nagradno zbiranje bo ob prazniku »Dneva mladosti« dne 25. maja 1962 v Ljubljani.

UPRAVA ZALOŽBE »ŽIVLJENJE IN TEHNIKA«

Sonce pred ozvezdjem Kozoroga; zraven njega sta Venera in Jupiter, desno zgoraj Merkur, na desni Mars in Saturn. S — Sonce, J — Jupiter, M — Merkur, Ms — Mars, St — Saturn

Politehnična vzgoja v NDR

Načelo politehnične vzgoje se v Nemški demokratični republiki izvaja že od prvega leta solanja. Po učnem programu preživijo učenci v starosti od 6. do 9. let na uro tedensko v delavnici, učenci od 9 do 12 let pa dve uri. Šole izvajajo to dejavnost v povezavi s podjetji, ki jim dajejo material in stroje za praktično delo. Na vasi so šole povezane s poljedelskimi združenji. Od 12. leta preživljajo otroci po en dan tedensko v tovarni skupaj s svojimi učitelji.

preblizu, da bi ga mogli videti. Na jutranjem nebu ga bomo našli šele v marcu.

Let Uran stoji zelo ugodno, a samo s pomočjo manjšega daljnogleda vidimo, da se je 1. februarja približal Regulu, najsvetlejši zvezdi v ozvezdju Lev, tako zelo, da bo na videz samo še 0,39 oddaljen od njega. Mimilo bo mnogo let, da bi se ponovilo kaj podobnega. Kdor se bo le malo potrudil, bo ta sicer tako težko vidljivi planet, ki ga je odkril angleški astronom Herschel, lahko našel. Mladina, ki ima dobre oči, ga bo mogoče videla s prostimi očmi, ker je njegova velikost — 5,6 — ravno na meji vidljivosti.

Ko ugane tudi večerna zarja, se lahko posvetimo zvezdam. Februarski večerji niso dosti različni od januarjskih. Vsa ozvezdja so se le nekoliko proti zahodu pomaknila in zimski šesterokotnik stoji na južnem delu neba tako lepo, kakor da bi nam razstavljal svojo lepoto. Nizko nad južnim horizontom stoji Veliki pes s svojjo silavno zvezdo Sirijem z daljnogledom zvedimo pod njim tudi manjšo zvezdo kot njim tudi najzgodnejše zvezdo Kopsirij. Sirij je od nas le okoli devet svetlobnih let oddaljen. Druge zvezde okoli njega in pod njim so mnogo večje, a tudi mnogo bolj oddaljene. Desno nad njim žari v vsej lepoti močeni Orion. Ze s prostimi očmi nam po-

kaže vrsto zanimivosti n. pr. levo gori rdečo velikanko Betelgezo, desno spodaj pa belega Rigla, ki je 20.000-krat svetlejši od našega Sonca. V sredini žare trije Koseci, pod njimi pa visi Orionov meč, v katerem vidimo celo s prostimi očmi kozmično meglico. Po nekaterih računih je v njej še za okoli 1000 sonce snovi v plinih in kozmičnem prahu. A ves Orion je odet v nevidno meglico, ki ima za okoli 100.000 sonc nezgoščenih plinov! Radioteleskopi nam odkrivajo taru notri do sedaj nepoznane zanimivosti. Pod Orionom sta še ozvezdji Zajec in Golob. A mnogo zanimivejše od teh dveh je sedaj posebno ugodno stoji ozvezdje Bik, desno zgoraj od Orionu. Okoli oranžnega valikana Aldebarana se razprostira odprta zvezdna kopica Hlade, malo više pa prelepi Gostosevci ali Plejade. Vskaj najmanjši daljnogled nam prikazuje množico krasnih sonc. Levo zgoraj nad Orionom stoji Dvojčka Kastor in Poluks. Pri njuni nogah najdeš z manjšim daljnogledom lepo zvezdino Orionu. Pri Kastorju lahko poizkušiš svoj daljnogled. Če ima odprtino 5 cm in okoli 50-kratno povečavo, bi verjetno v zelo temni noči odkril, da je dvojna zvezda. Pod Dvojčkoma stoji Mali pes z vročim Prokionom. Nad temi petimi ozvezdji zaključuje malone v zenitu stojeda rumena Kapsela ali Koza v Vozniku zimski šesterokotnik. Veliki Lev je tudi že zlezal vza zahodnega horizonta. Če previdno in

Pavel Kunaver

»ISKRA«

industrija za elektromehani-ko, telekomunikacije, elektroniko in avtomatiko

tudi od svojega velikega asortimana izdelkov za potrebe šol:

- OP 2 kinoprojektorje za ozki 16 mm film
- EO ojačevalne naprave moči od 30 do 200 W z zvočniki za ozvočenje vseh šolskih prostorov (kombinacija z radijskim sprejemnikom ali magnetofonom)
- radijske sprejemnike:
  - VESNA 61 — standardni sprejemnik
  - VESNA 60 UKV — z ultrakratkovalovnim območjem
  - SOČA 60 — luksuzni sprejemnik s 3 D tonom
  - TRIGLAV 60 — z vdelanim gramofonom
  - SIMFONIJA 60 — glasbena skrinja

CENE KONKURENČNE! JAMCIMO ZA VSE APARATURE!

Za morebitna popravila — lasten, moderno urejen servis — na telefonski poziv popravilo na domu! Nakup in vse ostale informacije dobite v industrijski prodajalni industrije

»ISKRA« v Ljubljani, Titova cesta 19.

Založba MLADINSKA KNJIGA LJUBLJANA, ČOPOVA 38-III

je pravkar izdala

CICIBAN BERE 1962

kot izredno številko knjižnice »ČEBELICA« za mesec februar. Cena je 90 din.

Zbirka »SINJI GALEB« knjigo:

- A. Pavlovčič: MODEL JADRNIC 95 din
- Ing. J. Perharc: MODEL P-137 95 din
- J. Vedral: PARNI STROJ 95 din

Zbirka »SINJI GALEB« knjigo:

- René Guillot: BELA GRIVA, br. 190 din kart. 400 din
- »KONDOR« — dobro poznana zbirka za 7. in 8. razred osemletk in gimnazije:
- W. Whitman: TRAVNE BILKE, br. 200 din kart. 400 din

POSEBNO OPOZORILO POVERJENIKOM!

V začetku meseca januarja 1962 so bili razposilani vsem poverjenikom mladinskih listov »Ciciban«, »Pionir«, »Pionirski list« — brez izjeme OBRACUNI, kot jih predpisuje nova sklenjena pogodba med poverjeniki in založbo Mladinska knjiga.

ZATO POSEBEJ OPOZARJAMO VSE POVERJENIKE, naj ne smatrajo te račune, posebno tisti, ki so sproti nakazovali pobrano naročnino v obliki akontacije, ne da bi prejeli račune. Prosimo pa da primerjajo svoje zapise z obracuni in nam takoj sporoče eventualne razlike brez nepotrebnega razburjenja.

ZALOŽBA MLADINSKA KNJIGA
Uprava knjig in listov,
Ljubljana, Wolfova 12